

***Препоруке за унапређење
заштите права дјеце
на приватност
када су права
нарушена од стране
медија у БиХ***

уз подршку

Save the Children

*Препоруке за унапређење
заштите права дјеце
на приватност
када су права
нарушена од стране
медија у БиХ*

уз подршку

Save the Children

Бања Лука, новембар 2012

Мишљења и ставови изнесени у овом извјештају су ставови Институције омбудсмена за људска права БиХ и не представљају обавезно став Save the Children

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
I УВОД	7
II ЦИЉЕВИ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	9
III ДОСАДАШЊА ИСКУСТВА И АКТИВНОСТИ ОМБУДСМЕНА У ОБЛАСТИ МЕДИЈСКОГ ИЗВЈЕШТАВАЊА О ДЈЕЦИ УОПШТЕ	10
IV ПОЈЕДИНАЧНИ СЛУЧАЈЕВИ/ПРЕДМЕТИ	13
V ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР У БиХ	16
VI РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	18
6.1. Праћење штампаних и онлајн медија	18
6.2. Анкетирање новинара	24
6.3. Активности, искуства и мишљења невладиних организација које се баве заштитом права дјетета у Босни и Херцеговини	31
6.4. Анкетирања стручњака који се баве заштитом права дјетета (психолога/психологиња и социјалних радника/ца)	35
6.5. Радни/консултативни састанак са представницима РАК-а, Вијећа за штампу у БиХ и професорима/професорицама журналистике/новинарства	36
VII ПРЕПОРУКЕ	40
7.1. Препоруке медијима	40
7.2. Препорука Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине и Савјету министара Босне и Херцеговине	41
АНЕКС	42
Конвенција УН о правима дјетета	42
Устав Федерације БиХ	43
Закон о комуникацијама Босне и Херцеговине	45
Закон о јавном информисању РС, пречишћени текст	47
Закон о Јавном сервису Радио-телевизије ФБиХ	49
Кодекс за штампу и онлајн медије БиХ	50
Кодекс о аудио-визуелним медијским услугама и медијским услугама радија	51
Кодекс о комерцијалним комуникацијама	54
Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку РС	55
Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку Брчко Дистрикта	55

ПРЕДГОВОР

Полазећи од основних принципа о људским правима да су сва људска бића слободна и једнака у достојанству и људским правима, уз потпуно уважавање свих принципа Конвенције УН о правима дјетета, Омбудсмени за људска права Босне и Херцеговине су оцијенили потребним да изврше анализу и процјену да ли медији у Босни и Херцеговини крше дјечје право на приватност.

У сарадњи са организацијом Save the Children, у оквиру пројекта "Јачање капацитета Одјела за праћење права дјеце" Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине, Омбудсмени су израдили анализу са *Препорукама за унапређење заштите права дјеце на приватност када су права нарушили медији у Босни и Херцеговини, посебно дјеце жртвава сексуалног насиља*“.

Омбудсмени су посебно посвећени чињеници да наша држава у што већој и квалитетнијој мјери проводи јединствене одредбе и обавезујуће чланове Конвенције УН о правима дјетета, што друштву у цјелини даје огромну наду за будућност и ставља права дјеце на саму границу глобалне борбе за људска права. Одрастање у окружењу у којем се права дјеце поштују, окружење у коме се глас дјеце чује и уважава, у коме се поштује најбољи интерес дјетета, добра је основа за развој дјеце и за срећне и одговорне грађане који ће захтијевати остваривање својих права, али истовремено и испуњавати своје обавезе према друштву и држави.

Препоруке Омбудсмена су резултат бројних активности вођених у периоду од јуна до краја октобра 2012. године, при чему се разговарало са представницима невладиних организација, психолозима/психологињама и социјалним радницима/цама, професорима/професорицама са факултета журналистике/новинарства са подручја цијеле Босне и Херцеговине, представницима Регулаторне агенције за комуникације БиХ, праћени су штампани и онлајн медији у Босни и Херцеговини, а обављено је и анкетирање новинара.

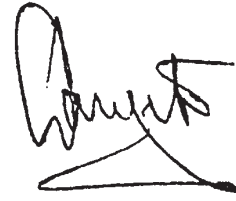
Омбудсмени посебно захваљују свима који су на било који начин узели учешће у изради овог извјештаја, нарочито новинарима који су учествовали у анкетирању, као и госпођи Нади Улетиловић (Здраво да сте), госпођи Александри Матић-Остојић (Медиаплан), госпођи Едити Пршић (Фондација локалне демократије), госпођи Јасни Софовић (СОС Дјечје село), госпођи Берини Хамзић (Наша дјеца), господину Бојану Павловићу (Infohouse), госпођи Драгани Дардић (Хелсиншки парламент грађана), господину Јовану Радовановићу (Удружење породица са четворо и више дјеце), госпођи Стели Поповић (Удружење породица са четворо и више дјеце), госпођи Гордани Илић (Удружење Менерали), госпођи Зорици Благојевић (Нова генерација), госпођи Мирни Станковић-Луковић (Вијеће за штампу БиХ), госпођи Сањи Докић-Мрша (РАК), госпођи Наташи Милић-Јовановић (РАК), доц. др Љубомиру Зуберу (Катедра за новинарство, Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву), доц. др Илији Муси (Студијске групе новинарства Филозофског факултета Свеучилишта у Мостару), господину Слободану Пешевићу (Друштво новинара БиХ), те социјалним радницима/радницама и психолозима/психологињама чија имена нећемо наводити с обзиром на то да је њихово анкетирање било анонимно.

На крају, Омбудсмени напомињу да овим извјештајем настоје указати, свима који се баве овом тематиком, на потребу заштите права на приватност дјецe, које је увијек изнад права јавности на информацију, без намјере да анализирају рад било које медијске куће у БиХ појединачно.

Омбудсмени Босне и Херцеговине

Нивес Јукић

Љубомир Сандић

Јасминка Џумхур

I УВОД

Одјел за праћење права дјецe при Институцији омбудсмeна за људска права БиХ почео је са радом 01.06.2009. године. Од оснивања до данас неријетко у свом раду и у раду са странкама сусрећемо се са проблемима у вези са медијским извјештавањем о дјеци и жалбама на начин таквог извјештавања, било да се ради о дјеци жртвама неког облика насиља или злостављања или о дјеци починиоцима кривичних дјела.

Медијима треба признати важност и могућност утицаја, како на дјецу, тако и на одрасле, и приликом израде ове анализе настојали смо указати и на све позитивне аспекте и допринос медија у Босни и Херцеговини у промовисању и заштити права дјетета. Наиме, никако не треба заборавити или оспорити допринос медија и посебно јавно отварање многих питања, проблема који би остали далеко изван домета закона и јавности да их се управо медији нису дотакли, изнијели и прозвали одговорне. Са друге стране, свјedoци смо бројних случајева непоштовања права дјецe и њиховог достојанства.

Каква је слика дјецe у медијима данас? На то питање нема једноставног одговора. Међутим, свјесни тога да медији имају несумњиво огроман утицај на формирање јавног мнијења и да могу да учествују у постављању стандарда заштите дјецe и њихових права, Омбудсмeни Босне и Херцеговине урађеном анализом желе да укажу на значај медија, али и на чињеницу да је још важније како медији користе тај свој утицај. Такође, желе да укажу да се уз медије неминовно вежу различити аспекти дјечјег живота, од заштите и кршења права на приватност, учествовања дјецe у креирању медија до присуства потенцијално штетних садржаја.

Приликом израде поднеска/извјештаја Омбудсмeна о примјени Конвенције о правима дјецe у Босни и Херцеговини који је поднесен и презентован УН Комитету за права дјетета, јасно је утврђено да право дјетета на приватност угрожавају и крше медији. У питању је право које је значајно као и сва остала права прописана Конвенцијом о правима дјетета. Кршење овог права била је тема бројних расправа, а врло често стручњаци истичу недостатак позитивних садржаја за дјецу у медијима, за које кажу да снажније утичу на њих него они негативни. Врло ријетко се о дјеци пише/говори као о субјектима, носиоцима права, као што су право на учествовање/партиципацију и изражавање сопственог мишљења, а чешће о угрожености поједине дјецe и потреби да се заштите.

Постоји жеља и намјера Омбудсмeна да се ствари и односи промијене у корист дјецe, те се покушавају пронаћи начини да се укаже на значај права дјецe у медијима, са циљем да се боље сагледа угрожавање права дјетета у медијима, као и то да се стручна и шира јавност, посебно новинарска професија, али и родитељи, упознају са стварним размјерама тог проблема и спознају важност заштите права дјетета.

Често се дјецa у медијима приказују на сензационалистички начин, нарочито када се извјештава о догађајима у које су укључена као жртве. Притом се непотребно износе породичне прилике, подаци о здравственом стању или се дају нестручне процјене карактера и понашања, што директно штети развоју дјетета. Уз то се често запажа и немаран и неодговоран однос новинара и уредника према обавези заштите идентитета дјетета. Без

размишљања о негативним посљедицама медијског излагања, објављује се пуно име и презиме, те слика дјетета или се његов идентитет открива тако што се објави пуно име и презиме његових родитеља, браће, сестара и насеља у којем живи. Новинари своје понашање правдају интересом јавности при чему занемарују да право јавности на информацију не може бити изнад права на заштиту приватности дјетета. Непримјерено излагање у медијима може додатно узнемирити дјецу и негативно утицати на њихов развој, подстаћи нежељене реакције околине, учинити њихову интиму доступном свима, изложити их трауматизујућем вредновању, непријатним коментарима, а можда и угрозити њихову безбједност. Нове ризике и одговорности у заштити приватности дјецe доноси и интернет. Интернет странице, форуми, блогови и други облици јавно доступне електронске комуникације све чешће се појављују као нови начини угрожавања приватности и других права дјецe. Они постају нови медији путем којих се износе лични подаци, објављују фотографије и открива интима дјецe, а често се на тај начин излаже ризику од електронског и другог злостављања.

Различити су психолошки механизми и процеси подстакнути медијским извјештавањем о дјетету. Извјештавање утиче на дјететову слику о себи (самопоимање и самопоштовање), когнитивне процесе (перцепцију самог себе, доживљај властите компетентности, локусконтроле и атрибуцијски стил), на количину стреса, те социјалне посљедице као што су изолација и стигматизација од вршњака или одраслих из дјететове околине. Једна од реакција дјетета на извјештавање које није усмјерено његовим успјесима и постигнућима је да дијете само себе перципира као некомпетентно и тако развија негативну слику о себи. Овако промијењена слика о себи може да буде посебно ризична у доба адолесценције кад су развојне кризе специфично повезане са кризом идентитета. На питање да ли је откривање идентитета стресно искуство за дијете, одговор може да буде у чињеници да за неку дјецу озбиљан извор стреса може бити и стигматизација због неке њихове тјелесне, расне, вјерске, националне или неке друге карактеристике.

Израда ове анализе са **Препорукама за унапређење стања у области заштите права дјецe на приватност када су права нарушена од стране медија у БиХ**, посебно дјецe жртава сексуалног насиља, има за циљ да се идентификују узроци и разлози честих кршења права дјецe на приватност од стране медија, посебно недостаци у законодавном/правном систему и непостојање адекватних механизма за санкционисање медија због кршења права дјетета, са приједлозима за предузимање одговарајућих мјера за заштиту права дјецe на приватност.

Да ли је Институција омбудсмена у томе и успјела, свакако, у вези с тим у што скорије вријеме очекујемо повратне информације од надлежних органа, родитеља, дјецe, али и од новинара у Босни и Херцеговини.

II ЦИЉЕВИ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Општи циљ истраживања о стању медијског кршења права дјече на приватност у БиХ било је утврђивање да ли и у којој мјери медији у БиХ то право крше.

Истраживањем са специфичним циљевима настојали смо да утврдимо начин извјештавања о дјечи у медијима уопште, са посебним освртом на извјештавање о дјечи, жртвама сексуалног злостављања, ниво знања представника медија о Конвенцији о правима дјетета и кодексу новинара, као и у којој мјери је невладин сектор активан и упознат са стањем у овој области, те да испитамо мишљење стручњака/професионалаца.

Приликом реализације цјелокупног пројекта, у обзир су узети расположиви извори међународних и регионалних истраживања и студија о овој теми, подаци надлежних институција (Вијећа за штампу у БиХ, РАК), као и искуства и знања домаћих и међународних невладиних организација и професионалаца/стручњака запослених у центрима за социјални рад или у другим установама социјалне заштите. Осим наведених, у цјелокупно истраживање били су укључени и представници академске заједнице, стручњаци са факултета журналистике/новинарства.

Анализа садржаја текстова и извјештавања о дјечи најчитанијих штампаних, електронских и онлајн медија у БиХ рађена је у периоду од 11. јуна до 11. јула 2012. године. Методом директног анонимног анкетаирања испитивани су новинари штампаних, електронских и онлајн медија у БиХ. На овај начин добивени су подаци о њиховим ставовима у вези са извјештавањем о дјечи, те њиховој упознатости са Конвенцијом и начином извјештавања. Са представницима невладиних организација радило се у фокус групама (двје фокус групе, Сарајево и Бањалука), док је особље Одјела за праћење права дјече, у раду са стручњацима који се баве заштитом права дјече, користило квалитативну методу истраживања полуструктуралног интервјуа. Са представницима Вијећа за штампу, РАК-а и професорима одржан је консултациони/радни састанак.

III ДОСАДАШЊА ИСКУСТВА И АКТИВНОСТИ ОМБУДСМЕНА У ОБЛАСТИ МЕДИЈСКОГ ИЗВЈЕШТАВАЊА О ДЈЕЦИ УОПШТЕ

Институција омбудсмeна је током 2009. године реализовала пројекат, у којем су у току два мјесеца праћени и анализирани медијски садржаји писаних и електронских медија о питањима значајним и важним за дјецу.

Резултати овог мониторинга и анализе указивали су на то да електронски медији у Босни и Херцеговини, односно телевизијске станице у БиХ посвећују дужну пажњу дјеци и дјечјим правима и потребама само кроз скромну форму образовних и забавних садржаја у тзв. образовним и дјечјим цјелинама у програму. У најдоминантнијем, информативном дијелу програма ова популација становништва, нажалост, има простор углавном само у рубрикама "црне хронике". Догађаји у којима су "главни јунаци" дјецa ријетко имају простор у информативним емисијама, односно Дневницима и Вијестима у програмима телевизијских станица. Све је то произлазило из мониторинга извјештавања у, првенствено, најутицајнијем информативном програму шест најзначајнијих телевизијских станица у БиХ.

Из информативних емисија (Вијести, Дневник) да се закључити да дјецa имају медијски простор углавном у рубрикама црних хроника и тада у првим минутама емисија, те су у анализи изнесени конкретни примјери таквог извјештавања. Опет се радило о причама о дјеци углавном у информативном програму које доминирају, без покушаја телевизијских новинара да даље истражују, указују на проблем и могућности његовог рјешења. Тако нпр. медиј само констатује: "Овај случај упозорава да је изостала брига надлежних институција" и на томе се прича о проблему завршава. Неријетко се пред телевизијским камерама открива идентитет малољетне дјецe, а, осим на јавним сервисима, објављују се и снимци малољетника чија су права угрожена.

Најдрастичнији примјер из тог периода односио се на случај једне породице, која је четири дана протестовала пред зградом државних институција БиХ, спавајући на трави испод импровизованог шатора. У питању је породица са десеторо дјецe, која се издржава са 230 КМ. У овом случају, и поред упозорења надлежних служби за социјални рад и надлежних у Министарству за људска права и избјеглице БиХ, медији су оправдали очеву злоупотребу властите дјецe, од којих једно болује од леукемије, друго од епилепсије. Нико од представника медија на то није упозорио, чак су се поједини медији укључили у акцију, позивајући грађане да помогну материјално и морално несретну породицу, која тражи "заштиту својих права". У својим извјештајима и коментарима, подржавајући оца који је на улици довео дјецу да "траже своја права", укључили су своје најистакнутије уреднике који су се на индиректан начин ангажовали у манипулисању болесном дјецом, снимању дјечјих лица и изјавама у којима су несретни малишани требали да обезбиједу оцу повратак на посао који је прије тога привремено изгубио. Омбудсмeни постављају питање да ли су се представници медија, након

протека извјесног времена, позабавили проблемима исте те породице, да ли су касније провјерили на који начин сада "штите и остварују своја права". Најчешће коришћене новинарске форме у ТВ прилозима су класични извјештаји и кратке вијести, након чије објаве репортери не покушавају да истраже проблем и да у континуитету прате приче.

Генерални закључак мониторинга Институције омбудсмена из 2009. године јесте да се електронски медији, односно најмоћнији - телевизија бави дјецом и правима дјетета на нивоу вијести, углавном само у случајевима инцидента, убистава, рањавања и драматичних ситуација вијести и извјештаји о дјечи имају простор у телевизијским информативним садржајима.

Дјеца су "главни јунаци" само у црним хроникама у програмима најрелевантнијих телевизијских станица у земљи, чији сигнал може пратити највећи број становништва у БиХ. Добре и позитивне ствари, акције и хуманитарне активности најчешће немају простора у телевизијским садржајима за дјецу. Улога телевизије као медија у промовисању права дјеце, истраживању основних проблема са којима се сусрећу у школовању, делинквенције, физичког и сексуалног злостављања, искоришћавања, наркоманије и алкохолизма је маргинална и у већини случајева тек наслоњена на одређену вијест о скандалу, случају који шокира или узнемирује јавност, неријетко без инвентивности и професионалног односа.

Са резултатима анализе из 2009. године, Институција омбудсмена је упознала релевантне медијске куће, али и представнике надлежних органа (Парламент БиХ, Предсједништво БиХ, парламенте ентитета), путем годишњих извјештаја о активностима Институције омбудсмена за 2009. годину. Имајући у виду надлежност и мандат Институције омбудсмена, Омбудсмени поново и кроз ову анализу желе да укажу на проблематику у овој области и да иницирају промјене.

Подсјећамо, Омбудсмени су 2009. године извршили Анализу усклађености законодавства БиХ са Конвенцијом УН о правима дјетета, уважавајући препоруке УН Комитета за права дјетета упућене држави. У документу под истим називом Омбудсмени су исказали своје мишљење да су надлежне власти у БиХ предузеле одређене активности у циљу заштите приватности дјетета, посебно у кривичном и парничном поступку, али још није довољно учињено у области заштите права на приватност дјетета кроз медије. Потребна је сензационалистичким писањем медија, уз изостанак строгог контролног механизма, у значајној мјери доприноси одржању оваквог стања. Несумњиво су значајна настојања Регулаторне агенције за комуникације и Вијећа за штампу у БиХ да дјелују у овом сегменту, али реакција ових институција деси се увијек након што се већ наруши приватност дјетета, а санкције за прекршиоце су изузетно благе, тако да немају превентивни карактер у смислу да се више не понове.

Током 2011. године Омбудсмени су први пут упутили извјештај/поднесак о примјени Конвенције УН о правима дјетета, УН Комитету за права дјетета, за период од оснивања Одјела за праћење права дјеце до краја 2011. године. Извјештај је урађен у сарадњи и консултацијама са релевантним невладиним организацијама из области заштите права дјетета у БиХ, на шта су Омбудсмени посебно поносни. Приликом одржавања консултативних састанака са представницима невладиних организација, јасно је заузет став да право дјетета на приватност у БиХ крше медији. Поднесак је и презентован члановима Комитета у мјесецу фебруару 2012. године, заједно са представницима невладиних организација и УНИЦЕФ-а у БиХ. Један од приједлога Омбудсмена, између осталог, јесте да Комитет држави препоручи да створи одговарајући правни и законодавни оквир у случајевима извјештавања о дјечи и у

случајевима када се у оглашавању и рекламирању појављују дјеца, без обзира да ли се ради о учиниоцима кривичних дјела или о жртвама кривичних дјела или других облика злостављања, да би се обезбиједио већи степен заштите њихових права на приватност и санкционисало понашање и поступање медија на штету дјеце.

Такође, путем своје веб странице Омбудсмени, саопштењима за јавност, позивају медије да штите права дјеце на приватност и да увијек имају у виду најбољи интерес дјетета. Конкретно у овој години, Омбудсмени су саопштењем од 06.02.2012. године изразили забринутост, јер се не предузимају довољно ефикасне мјере у циљу заштите идентитета дјеце у медијима у случајевима када су она жртве сексуалног искоришћавања или било којег другог облика насиља. Оваквим поступањем медији пропуштају да поступе у складу са чланом 3. Конвенције о правима дјетета којим је утврђена обавеза заштите најбољег интереса дјеце, а што као крајњи резултат има утицај на очување дигнитета и личности дјетета. Иако се у јавности у већини случајева не износи пуно име дјетета, већ само иницијали, неријетко се посредно открива његов идентитет изношењем других података који га описују, сврставају или обиљежавају, чиме се задире у приватни живот дјетета, нападају дјечји углед и дјечја част. Омбудсмени су поново указали на значај и улогу медија у заштити дјеце, посебно приликом извјештавања о случајевима у којима су дјеца жртве. Стога су позвали медије да приликом извјештавања то чине са дужном пажњом и опрезом, те да одговорно сагледају које све евентуалне посљедице за дијете или његову породицу може изазвати непрофесионално извјештавање о дјечи. Обавезно се морају поштовати достојанство и право сваког дјетета, уважавати право на приватност и заштитити идентитет дјетета, без обзира да ли је у питању дијете које је починилац или је жртва кривичног дјела, или можда дијете које се налази у стању тешке социјалне потребе.

IV ПОЈЕДИНАЧНИ СЛУЧАЈЕВИ/ПРЕДМЕТИ

Институцији омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине обратио се орган старатељства са подручја једне мале општине, изражавајући забринутост за однос медија при извјештавању о сексуалном злостављању малољетне дјевојчице на територији те општине. Путем штампаних медија широј јавности постао је познат случај насиља у породици и то родоскрнављења оца над малољетном кћерком, које је трајало двије године. У наведеном случају, како су навели, одмах по сазнању, реаговало се и предузете су све потребне радње и мјере у складу са законом и расположивим могућностима. Међутим, помно пратећи различите писане медије и текстове, примијећено је да се објављује низ осјетљивих података, од којих су већина нетачни, а притом дјелују штетно, посебно у конкретном случају, јер је жртва дијете, информатички писмено, тако да је путем портала наилазило на текстове који су везани за овај немили догађај. Ако медији објављују мјесто у којем се то десило, ако наводе име починиоца или свеједно, иницијале, узраст, то је сасвим довољно да се наруши заштита идентитета и интерес малољетног лица, нарочито ако узмемо у обзир чињеницу да се ради о малим срединама гдје готово није могуће сачувати анонимност. У конкретном случају, писани медији су добијањем информација из различитих извора, као и "калемљењем" нетачних информација проузроковали додатан стрес малољетној жртви сексуалног насиља, што је довело у опасност многе започете активности у правцу санирања посљедица насталих вишегодишњим насиљем над дјететом. Овакав облик слободе писаних медија изношења података, без обзира на добијени извор информација, директно изазива секундарну виктимизацију жртве и има карактер сензационалистичког приступа, а не заштите интереса дјетета! Институција омбудсмена је у конкретном случају упознала надлежни орган старатељства са чињеницом да ће се рјешавању овог проблема посветити пажња у будућем периоду, да је приједлог за интервенцију озбиљно уважен, те да је процијењено да је вриједан даљњег интервенисања Омбудсмена.

Врло често Институција омбудсмена странкама пружа правне савјете у вези са остваривањем права заштите дјетета на приватност, када су то право нарушили медији. Дакле, ради се о случајевима када су права већ прекршена, па се кроз свакодневни рад уочила потреба да се идентификују проблеми и узроци кршења права, да би се у будућности у што мањој мјери дешавали примјери екстремних кршења права дјеце на приватност. Поред тога, овај проблем заслужује пажњу и реакцију одговорних органа, због тешких посљедица на психофизички развој дјетета. Најчешће се родитељи дјеце обраћају путем телефона, захтијевајући правни савјет и помоћ, питањима путем електронске поште или доласком у канцеларије/уредe Институције омбудсмена у Бањалуци, Сарајеву, Брчком, Мостару и Ливну, а одређени број жалби и предмета је регистрован и у другим одјелима при Институцији омбудсмена.

Институција омбудсмена је, такође, по жалби једног удружења, провела поступак истраживања због писања једног интернет портала. Проблем се односио на просјачење, а предмет је био регистрован у Одјелу за елиминацију свих облика дискриминације (Ж-БЛ-06-610/11). Наиме, на интернет порталу су се јавно износили расистички ставови упућени ромском народу, посебно дјечи. Међу коментарима посјетилаца био је велики број хушкачких и расистичких изјава, типа: "Полицијо, хапсите Цигане", "уклонити са улице", "неће тај

никада радити", "треба их полиција потрпати у комби", "набити га ногом", те других сличних изјава непримјереног садржаја који недвосмислено указују на мржњу и анимозитет према овој националној мањини, односно кршење принципа једнаког поступања или забране дискриминације.

Имајући у виду наведене одредбе Закона о забрани дискриминације БиХ¹, Омбудсмени су уреднику интернет портала препоручили (П-15/12) да без одгањања наложи администратору интернет форума да са истог уклони споменути текст или изврши цензуру у дијелу који се односи на дискриминирајуће ставове према дјечи, као и да уклони коментаре који позивају на насиље према ромској дјечи. Поступљено је по препоруци Омбудсмена.

Институцији омбудсмена обратила се мајка дјетета-починиоца кривичног дјела, изражавајући незадовољство због начина извјештавања медија о извршењу кривичног дјела, те изношења нетачних информација, што се заиста протеком неког времена и испоставило. Међутим, штета је већ причињена и евентуално објављивање информације, након извјесног времена, попут врсте деманта или слично, нема позитивног ефекта на стварање реалне слике о читавом догађају. Молбе родитеља, осим пружања правних савјета, биле су усмјерене у смислу да се евентуално у будућности нешто промијени набоље, да се ефикасније санкционишу поједини медији, да би се избјегле грешке у будућности и слично.

Омбудсмени и особље Одјела су били често свједоци да се родитељи дјече са сметњама у психофизичком развоју/посебним потребама или породице у стањима социјалне потребе обраћају медијима, цијенећи да ће прозвати одговорне и на тај начин барем краткорочно ријешити проблем. Управо у таквим ситуацијама долазимо до слике дјетета у медијима у БиХ, односно до стереотипа и предрасуда "*јадна дјеца*". Нпр. случај када је родитељ дјечака у инвалидским колицима, који се појавио у више штампаних и електронских медија, издејствовао да се за школу коју похађа његово дијете обезбиједи посебна рампа помоћу које несметано може да се попне на други спрат. Омбудсмени констатују, без обзира на мотиве родитеља, да се у таквим случајевима нарушавају права дјетета на приватност. Дакле, веома често управо новинари, који указују на кршење права дјетета, и сами, са друге стране, крше права.

Поред стереотипа "*јадног дјетета*", сусрећемо се и са сликом "*грозног дјетета*", дакле, починилац насиља, безобзиран, невоспитан, опасан за другу дјецу и друштво. У једном случају, приликом обраћања родитеља за помоћ Омбудсмена, новинари су још више "*облатили дијете*", које је неспорно осумњичено и касније оптужено за кривично дјело изазивања опште опасности, јер је дијете власника познатог предузећа. У овом случају, није објављен идентитет дјетета, али је децидно наведено ко му је родитељ и чиме се бави.

И незаобилазно, потребно је навести да се такође сусрећемо са тзв. "*скупом и лијебом дјецом*", односно љупком дјецом из реклама, која ће читаоце и гледаоце подстакнути на куповину, што према оцјени Омбудсмена, нажалост, представља искоришћавање дјече у оглашавању и рекламирању. Овај проблем даље може довести до излагања дјетета потенцијално штетним медијским садржајима.

Омбудсмени се користе приликом да искажу и неколико примјера из своје праксе које су, захваљујући медијима, ријешили надлежни органи, првенствено због осуде јавности.

¹ Службени гласник БиХ, број 59/09

До сазнања о проблемима дјетета са сметњама у психофизичком развоју/посебним потребама Институција омбудсмена долази путем једног штампаног медија. Особље одјела је у више наврата контактирало са управом школе, а обављена је и посјета школи и том приликом разговарано је са дјевојчицом и њеном мајком. Дијете је укључено у редовну наставу и, према оцјени Омбудсмена, у овој малој подручној школи инклузија је у потпуности "заживјела" и наставно стручно особље чини све да дијете успјешно похађа наставу. Нпр. уз помоћ донаторских средстава направљен је посебан тоалет за дијете, рампа за степенице, дијете увијек у приземљу похађа наставу итд. Након утврђеног чињеничног стања, када је, између осталог, утврђено да дијете има и ужива права из области социјалне и дјечје заштите, Институција омбудсмена остварила је сарадњу са надлежним Фондом здравственог осигурања, као и са Савезом параплегичара, те је дјетету заједно са мајком одобрено бањско лијечење у трајању од двадесет и један дан потпуно бесплатно. Посредством Савеза параплегичара дијете је добило и нова инвалидска колица. Све ово је урађено да би се обезбиједио већи степен права дјетета на здравствену заштиту и квалитетнија здравствена услуга. Исти штампани медиј је објавио све повратне информације, што је заиста за сваку похвалу.

Било је заиста примјера када су медији утицали да надлежне институције буду упознате са екстремним случајевима кршења права дјете, попут физичког кажњавања. Наиме, према писању једног штампаног медија, у једној руралној и конзервативној средини, двоје дјете трпјело је дугогодишње физичко насиље које су чинили отац и маћеха. Насилничко понашање је једном приликом санкционисано прекршајно и на томе се и завршило. Због писања медија, Институција омбудсмена, али и сви други надлежни органи-тужилаштво и орган старатељства су се укључили у заштиту права дјете, што је одмах резултирало смјештањем дјете у установу социјалне заштите и одређивањем притвора против осумњичених лица.

V ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР У БиХ

За разумијевање постојећих институционалних рјешења потребно је напоменути да у Босни и Херцеговини постоји Вијеће за штампу, као саморегулационо тијело за штампане и онлајн медије, као и Регулаторна агенција за комуникације БиХ.

Вијеће за штампу у БиХ је, како је предвиђено чланом 3. Статута, "невладина, неполитичка и непрофитна организација која, по принципу слободног и добровољног приступања чланству Удружења, окупља своје чланове ради остваривања циљева и дјелатности утврђених Статутом". Вијеће посредује као медијатор између незадовољних читалаца и штампаних и онлајн медија, надгледа примјену Кодекса за штампу и онлајн медије БиХ, унапређује професионалне стандарде у штампи и онлајн медијима, штити јавност од непрофесионалног и манипулаторског новинарског извјештавања, а са друге стране штити медије од политичких, економских и свих других притисака који угрожавају слободу информисања и слободу медија. Вијеће чине Удружење бх. новинара, Друштво новинара БиХ, Удруга хрватских новинара у БиХ и Удружење новинара РС.

Регулаторна агенција за комуникације БиХ надлежна је за регулисање емитерских и јавних телекомуникационих мрежа и услуга, укључујући издавање дозвола, утврђивање цијена, међуповезивање и дефинисање основних услова за обезбјеђивање заједничких и међународних комуникационих средстава, као и за планирање, координисање, намјену и додјелу радиофреквенцијског спектра. Осим тога, РАК је са Савјетом министара БиХ надлежан за заштиту ауторских и других права на интелектуалну својину, као и личних података и приватности.

Када је у питању законодавни/правни оквир, Омбудсмени су мишљења да је област електронских медија у односу на остале медије уређена, посебно доношењем подзаконских аката који су ступили на снагу почетком ове, 2012. године. На основу Закона о комуникацијама, РАК крајем 2011. године доноси и два кодекса која се примјењују од почетка 2012. године, и то: Кодекс о аудио-визуелним медијским услугама и медијским услугама радија и Кодекс о комерцијалним комуникацијама. Кодекс о аудио-визуелним медијским услугама и медијским услугама радија члановима 19. и 21. одређује начин учешћа малолетника у садржајима пружалаца медијских услуга, као и распоред и означавање садржаја у сврху заштите малолетника. Такође, члан 6. Кодекса о комерцијалним комуникацијама прописује однос комерцијалног програма и самих малолетника, а мишљење је Омбудсмена да је доношењем овог подзаконског прописа у значајној мјери унапријеђена заштита дјете у погледу оглашавања у комерцијалне сврхе. И поред постојања задовољавајућег законодавног/правног оквира, нажалост, Омбудсмени констатују да се и даље крше права дјете на приватност у електронским медијима. На ту чињеницу указују и обраћања невладиних организација, странака, родитеља углавном, али и представника надлежних институција, Институцији омбудсмена. Због тога, Омбудсмени се користе и овом приликом да упознају јавност о постојању механизма заштите када електронски медији повриједи или угрозе право на приватност.

Када су у питању штампани и онлајн медији, у Босни и Херцеговини постоји Кодекс за штампу и онлајн медије који је морално обавезујући за новинаре, уреднике, власнике и издаваче новина и периодичних издања. Кодекс прописује да су новинари дужни крајње обазриво поступати, поштујући добре обичаје и Конвенцију УН о правима дјетета, дужни су да заштите идентитет дјетета у поступцима у којима је искључена јавност, новинари не смију интервјуисати ни фотографисати дјецу млађу од 15 година, питањима која се односе на породицу дјетета, без присуства или без дозволе родитеља или староца. Кодекс прописује да новинари смију опрезно и са одговорношћу идентификовати дјецу млађу од 15 година, у случајевима када су жртве кривичних дјела.

Приликом израде овог извјештаја уочени су недостаци у контроли над радом штампаних и онлајн медија. Разлози томе су да је Вијеће за штампу у БиХ невладина организација, без могућности изрицања адекватних санкција, а сам Кодекс за штампу и онлајн медије само је морално обавезујући.

Минимални мађународни стандард који је држава дужна да обезбиједи у остваривању и заштити права дјетета уопште одређен је Конвенцијом УН о правима дјетета. Конвенција у члановима 13, 16, 17. и 40, између осталог, прописује и да дјеца имају право на слободу изражавања, а што подразумијева и да траже, примају и дају информације и идеје свих врста, да ниједно дијете неће бити подвргнуто произвољном или незаконитом уплитању у његов приватни живот, породицу, дом или дописивање. Државе би требало да признају значајну функцију масовних медија и гарантују дјечи приступ информацијама и материјалима из различитих домаћих и међународних извора, нарочито оних који имају за циљ унапређење дјететове друштвене, духовне и моралне добробити и физичког и менталног здравља.

Чланом 40. став 2б VII Конвенције прописано је да ће држава признати право сваког дјетета које је наводно прекршило или је оптужено за кршење кривичног закона, да се према њему поступа у складу са унапређењем дјететовог осјећања, достојанства и вриједности који оснажује дјечје поштовање према људским правима и основним слободама других и који, притом, узима у обзир дјечју старост и пожељност дјечје реинтеграције, као и дјечје преузимање конструктивне улоге у друштву. У том циљу, државе потписнице посебно ће обезбиједити да ће свако дијете које је осумњичено или оптужено да је прекршило кривични закон имати у најмању руку гаранције да ће његов приватни живот бити поштован у свим дијеловима поступка.

Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку у Републици Српској и Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у Брчко Дистрикту БиХ, у члану 7. прописују да се право на приватност малољетног учиниоца кривичног дјела мора поштовати у свим фазама поступка, тако да се у медијима неће објављивати подаци који откривају идентитет малољетника. До објављивања овог извјештаја, овај закон у ФБиХ још увијек није на снази.

Веома је важно нагласити да су и поједини новинари и стручњаци из ове области указали на постојање и важност УНИЦЕФ-ових Етичких смјерница - принципа етичког извјештавања о дјечи.

Закони којима се уређује јавно информисање на подручју Босне и Херцеговине постоје само на простору Републике Српске, а у Федерацији Босне и Херцеговине ти закони су донесени само за подручје Тузланског и Зеничко-добојског кантона.

Сви наведени закони, кодекси (подзаконски акти), Конвенција по нумерацији чланова дати су у Анексу овог извјештаја.

VI РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

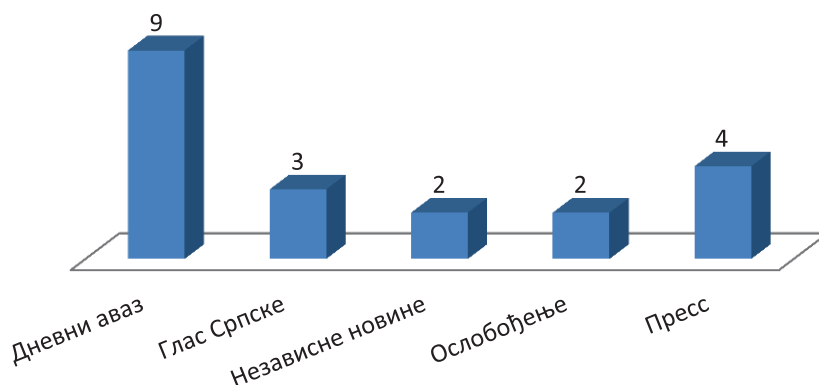
Као што се може видјети из приказаних графикана и добијених резултата, медији у великој мјери нарушавају право на приватност дјече, нарочито дјече жртава сексуалног насиља. Велики број текстова, 46% (графикон 3) објављује се на насловној страни што јасно указује на сензационализам у самом извјештавању. Посебно је забрињавајућа чињеница да се чак у 41% случајева објављује пуно име и презиме дјетета (графикон 5), у 41% случајева дође до објављивања имена и презимена родитеља или неког од родбине дјетета (графикон 11), у 59% случајева објави се име насеља у коме дијете живи (графикон 8), као и слика самог дјетета која се објави у 28% случајева (графикон 7). Из ових података врло лако се може утврдити идентитет дјетета жртве неке врсте насиља, нарочито дјече жртава сексуалног насиља, што представља врло трауматично искуство за дијете и породицу, а о чему ће се детаљније говорити у наставку извјештаја. Такође, овом доприноси и чињеница да је у 79% случајева на интернет порталима посјетиоцима тих портала остављена могућност да коментаришу чланке, а што нарочито повећава ризик откривања идентитета дјече и изношења различитих прича и коментара особа које познају породицу жртве, или ширења неистинитих прича.

Већина новинара је одговорила да је потребно заштитити идентитет дјетета, затим да треба поштовати право на приватност дјече, да је забрањено објављивање фотографије дјече и да свако извјештавање захтијева пристанак родитеља, као и да се објављивање врши прикладно узрасту дјетета.

6.1. Праћење штампаних и онлајн медија

Праћење штампаних и онлајн медија вршено је у периоду од 11. јуна до 11. јула 2012. године, с тим да је потребно напоменути да се нису пратили електронски медији.

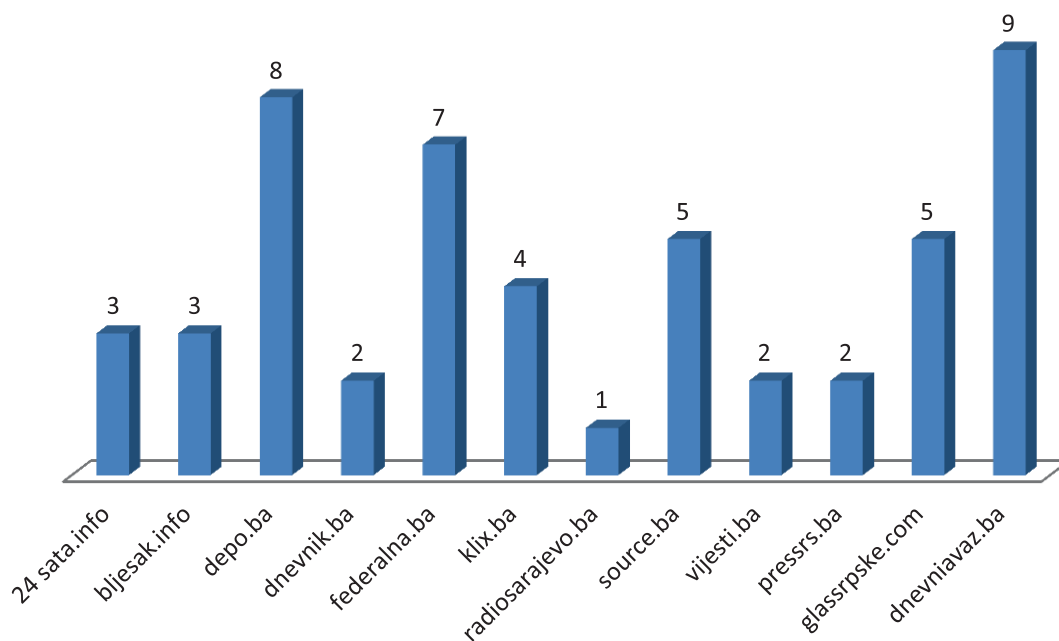
Број текстова објављених у новинама Дневни аваз, Глас Српске, Независне новине, Ослобођење и Пресс приказан је у графикону број 1:

Графикон број 1

Као што се може видјети из графикана 1, највећи број текстова о дјеци објавио је Дневни аваз. Иако се на основу ових података не може закључити да ли је у конкретном случају нарушена приватност дјетета, резултати упућују на то да би Дневни аваз, с обзиром да се у односу на друге штампане медије интензивније бави овом тематиком, требало да обрати посебну пажњу о самом начину извјештавања о овој категорији.

Број текстова објављених на интернет порталима који су праћени у периоду од 11.06. до 11.07.2012. године приказан је графиканом број 2:

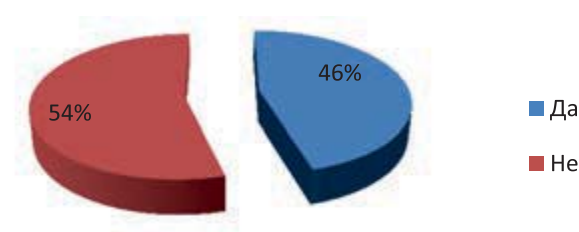

Графикон број 2

Из графикана 2 примјетно је да портал dnevniazav.ba објављује највише текстова о дјеци, затим слиједе depo.ba и federalna.ba. Такође, и у овом случају резултати упућују на то да се споменути порталима, с обзиром да се највише баве овом тематиком, такође, намеће обавеза сензибилнијег начина извјештавања о овој рањивој категорији.

У графикану број 3 приказани су статистички подаци о томе колико је текстова/наслова о дјеци завршило на насловној страници:

Вијест је на насловној страници?

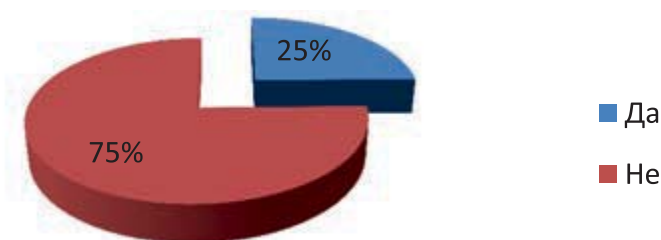

Графикон број 3

Као што и показује графикон 3, проценат од 46% објављених текстова о дјеци заузима насловну страницу новина, што може указивати на сензационалистички приступ у извјештавању самих медијских кућа.

Да вијест заузима читаву страницу или више, видљиво је из графикона број 4:

Вијест заузима читаву страницу или више?

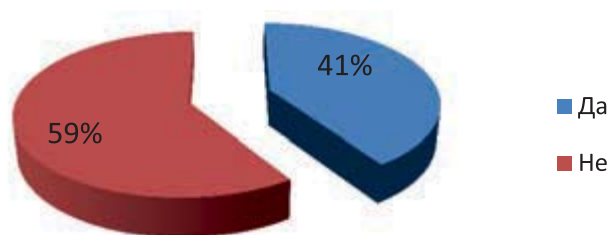

Графикон број 4

Графикон 4 говори да 25% објављених текстова о дјеци заузима читаву страницу новина. Ови резултати су у директној вези са резултатима из графикона 3, што може навести на закључак да је медијска политика сензационалистичког начина извјештавања један од начина да се привуку читаоци.

Без обзира на постојећа законска и професионална рјешења, подаци приказани у графикону број 5 указују на то да се и даље дешава да медиј објави пуно име и презиме дјетета

Објављено је пуно име и презиме дјетета?

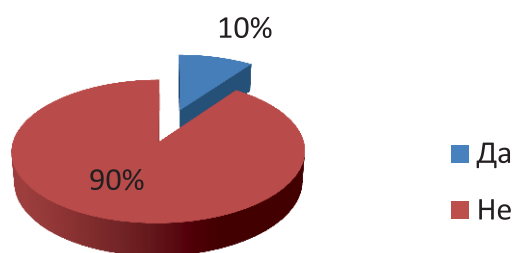

Графикон број 5

Из графикона 5 може се видјети да је у 41% случајева дошло до објављивања имена и презимена дјетета, што јасно и недвосмислено указује на проценат директног откривања идентитета, односно нарушавања права на приватност. Посебно су забрињавајући ови подаци, те би у том смислу требало предузети посебне мјере да би се у неким будућим случајевима избјегле ситуације овако драстичног медијског кршења права на приватност дјетета.

Приказ графикана број 6:

Објављени су иницијали дјетета?

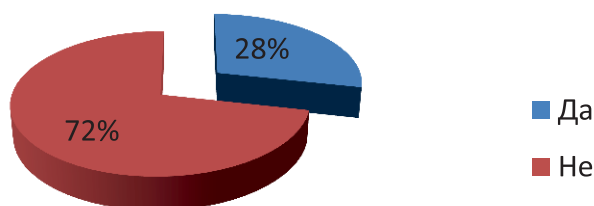

Графикон број 6

Резултати графикана 6 показују да је само у 10% случајева дошло до објављивања иницијала дјетета, што свакако представља мањи вид директног кршења права на приватност дјетета него што је то случај приказан у графикану број 5, али свакако није нешто што би оправдавало овакве поступке.

Подаци о томе да ли је слика дјетета објављена приказани су у графикану број 7:

Објављена је слика дјетета?

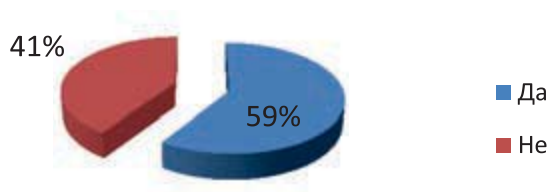

Графикон број 7

У графикану 7 резултати су показали да је у 28% случајева објављена слика дјетета, што такође јасно показује да је дошло до директног нарушавања права дјетета на приватност, али исто тако важно је напоменути да се то није догодило у 72% случајева. Ни ови подаци нису за занемарити, јер свакако представљају директан облик нарушавања права на приватност.

Подаци о томе да ли је објављено име насеља у коме дијете живи приказани су у графикану број 8:

Објављено је име насеља у којем дијете живи?

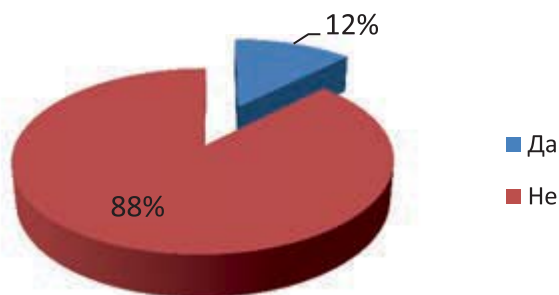

Графикон број 8

У 59% случајева, приказаних у графикону 8, наводи се име насеља у коме се догодио неки од облика насиља, што уз друге наведене информације као што су иницијали, објављена слика и слично, нарочито у мањим срединама, иако на посредан начин, може јасно указивати на идентитет дјетета, што опет указује на нарушавање права на приватност.

Подаци о томе да ли је објављено име школе коју дијете похађа приказани су у графикону број 9:

Објављено је име школе коју дијете похађа?

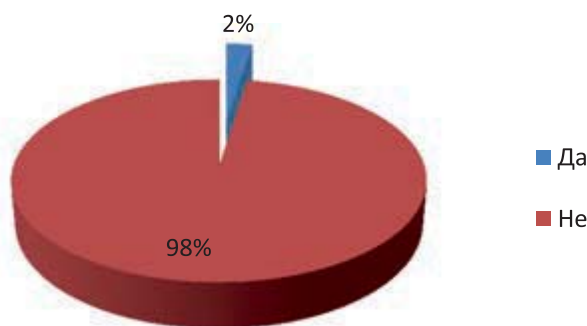

Графикон број 9

Графикон 9 показује да је у 12% случајева дошло до објављивања информација о школи коју дијете похађа. Иако је процентуално изражено, мали број оваквих случајева, с обзиром да посредно може открити дјететов идентитет, свакако је вриједан указивања.

Подаци о томе да ли је објављена слика куће у којој дијете живи приказани су у графикону број 10:

Објављена је слика куће у којој дијете живи?

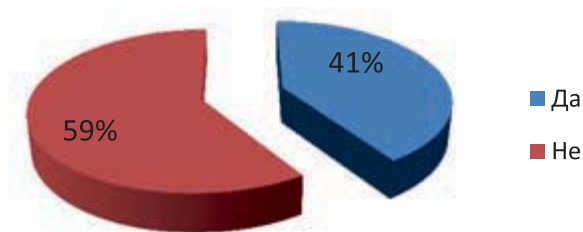

Графикон број 10

Резултати приказани у графикону 10 показују да је свега у 2% случајева дошло до објављивања слике у којој дијете живи. Дало би се заључити, у вези са резултатима из претходног графикана 9, да су ријетки случајеви објављивања школе у коју дијете иде, као и куће у којој живи, што представља важну ставку када се говори о заштити његовог идентитета.

Подаци о томе да ли је објављено име и презиме родитеља или неког од родбине дјетета, приказани су у графикону број 11:

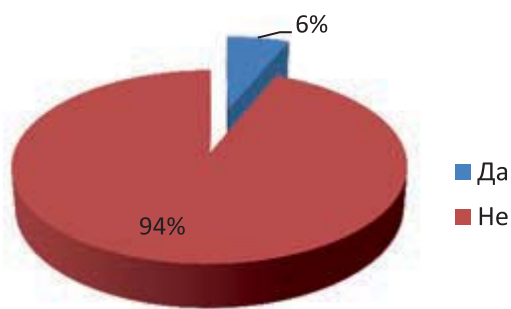
Објављено је име и презиме родитеља или неког од родбине дјетета?

Графикон број 11

Подаци о томе да ли су објављене слике родитеља дјетета приказани су у графикону број 12:

Објављене су слике родитеља?

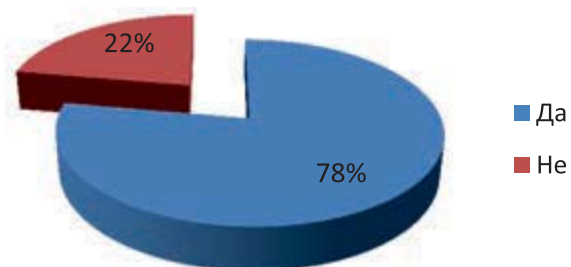

Графикон број 12

Подаци из графикона број 11 и 12 указују на то да и када новинари не објаве име и презиме дјетета или не објаве слику куће, насеља у којем дијете живи или школу коју похађа, обављају имена и презимена родитеља или неког од родбине или пак њихове слике. Чак у 41% случајева дошло је до објављивања имена и презимена родитеља или неког од родбине дјеце, а у 6% случајева се објаве слике родитеља дјетета.

Подаци о томе да ли је посјетиоцима интернет портала остављена могућност коментарисања чланака који извјештавају о дјеци приказани су у графикону 13:

Да ли је посјетиоцима интернет портала остављена могућност коментарисања чланка који извјештава о дјеци?

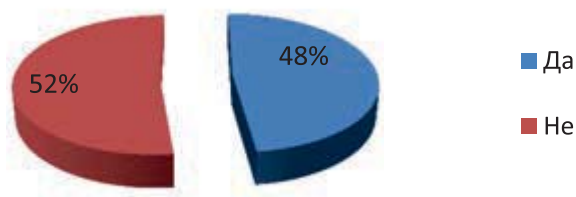

Графикон број 13

Графикон 13 показује да је у 78% случајева посјетиоцима портала остављена могућност да коментаришу чланке у којима се извјештава о дјеци, што је посебно забрињавајуће, ако се узме у обзир чињеница у којој се мјери дјеца и млади користе интернетом.

Закључак до ког се дошло након једномјесечног праћења штампаних и онлајн медија јесте да је у 48% случајева начин извјештавања о овој рањивој категорији оцијењен као непримјерен и сензационалан, а што је примјетно из графикона број 14:

Да ли чланак оцјењујете као непримјерен и сензационалан?

Графикон број 14

6.2. Анкетирање новинара

Осим једномјесечног праћења медија, обављено је и директно анкетирање самих новинара који су запослени у већ споменутих медијима (штампаним и онлајн медијима), с тим да су анкетирани и новинари запослени у електронским медијима. Анкетирање је било анонимно. Особље Одјела за праћење права дјецe анкетирало је телефонским путем 70 новинара, од чега 19 новинара у штампаним медијима, 35 у електронским и 16 новинара онлајн медија.

На питање да ли су упознати са Кодексом за штампу, новинари су у 63% случајева одговорили да су упознати, док је преосталих 37% донекле упознато са тим. Подаци су приказани у графикону број 1:

Графикон број 1

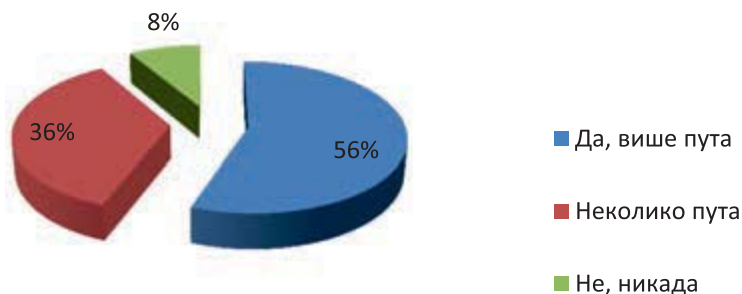
На питање да ли су упознати са члановима Конвенције УН о правима дјетета којим су дефинисана права на приватност, 85% анкетираних одговорило је да је упознато са истима, док је свега 15% одговорило да нису упознати са овим одредбама. Подаци су приказани у графикону број 2:

Графикон број 2

Из сљедећих приказаних графикана, видљиво да је више пажње посвећено дјеци, жртвама сексуалног злостављања и насиља:

Да ли сте Ви или Ваша медијска кућа извјештавали о случајевима дјецe која су жртва сексуалног насиља?

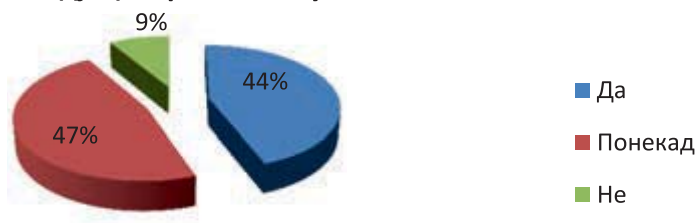

Графикон број 3

Из графикана 3 може се видјети да су медијске куће анкетираних новинара углавном извјештавале о дјеци жртвама сексуалног насиља (92%, од чега је њих 56% о овој тематици извјештавало више пута, а 36% неколико пута), док свега 8% није извјештавало о оваквим случајевима.

Подаци добијени анкетирањем, а који су јасно исказани у графиконима, указују да су новинари свјесни да се права дјецe крше, да су у питању веома сложене ситуације које су веома стресне и трауматизујуће за дијете, али и да сами новинари нису довољно едуковани и упознати са начином извјештавања и правима која дјецa уживају

Генерално, да ли сматрате да медији крше право на приватност дјецe жртва сексуалног насиља?

Графикон број 4

Као што се и види из графикана 4, већина анкетираних сматра да се право на приватност дјецe жртва сексуалног насиља крши, док свега њих 9% сматра да се то не догађа. Подаци би могли указати на то да су сами новинари свјесни чињенице да непримјереним начином извјештавања могу наступити посљедице штетне по психофизички развој дјетета.

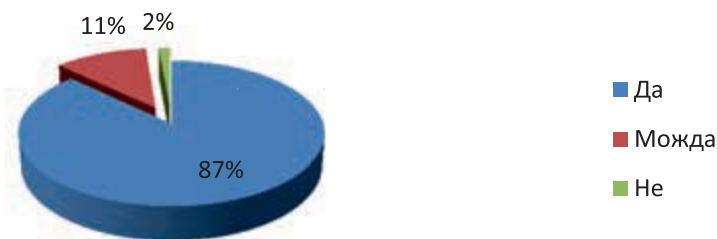
На питање да ли су мишљења да су приликом извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља објавили неке информације које би могле открити идентитет дјетета, 16% анкетираних одговорило је потврдно, што свакако није занемарљив проценат. Подаци су приказани у графикону број 5:

Да ли мислите да сте приликом извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља објавили неке информације које би могле открити идентитет дјетета?

Графикон број 5

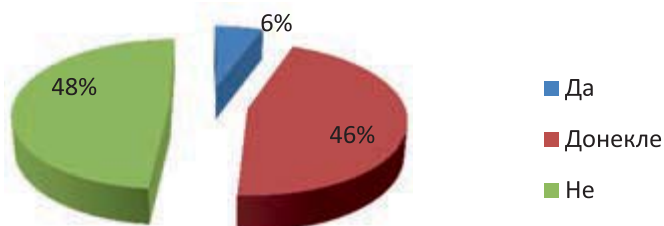
Да ли вјерујете да извјештаји медија који откривају идентитет дјетета жртве сексуалног насиља могу дјеловати трауматизујуће на дијете?

Графикон број 6

Из графикона број 6 може се видјети да чак 87% новинара сматра да непримјерено медијско извјештавање може трауматизујуће дјеловати на дијете, што указује на приличну освијештеност новинара о овом проблему и представља добру основу за планирање будућих активности које ће помоћи у рјешавању проблема нарушавања приватности дјете жртава сексуалног насиља.

Према Вашем мишљењу, да ли су новинари у БиХ довољно упознати са законским прописима када је у питању извјештавање о дјечи?

Графикон број 7

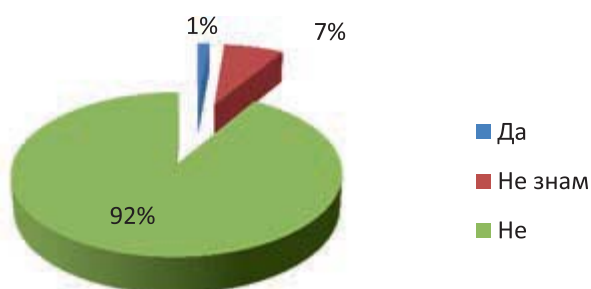
Да ли је медијска кућа у којој Ви радите икада организовала тренинге или семинаре за новинаре са темама које се односе на медијско извјештавање о дјеци?

Графикон број 8

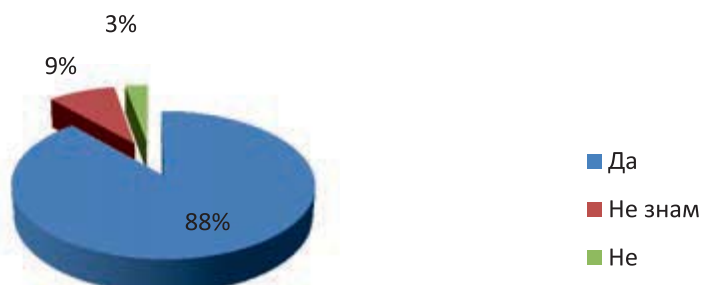
На основу графикона 7 и графикона 8, да се примијетити да новинари нису довољно упознати са законским прописима, чега су итекако свјесни (73%), те да већина њих (72%) није имала никакве едукације које се односе на медијско извјештавање о дјеци. Иако су свјесни колико непримјерено извјештавање може негативно утицати на психички развој дјетета (приказано у графикону 6), потребна је и додатна едукација о овој проблематици.

Новинар на основу властите процјене има право открити идентитет дјетета које је умијешано у криминални случај, било као свједок или оптужени?

Графикон број 9

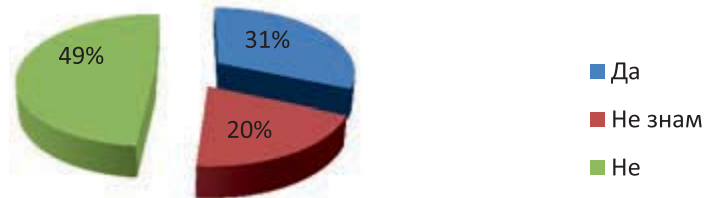
У правном систему БиХ, дијете законски има право на приватност?

Графикон број 10

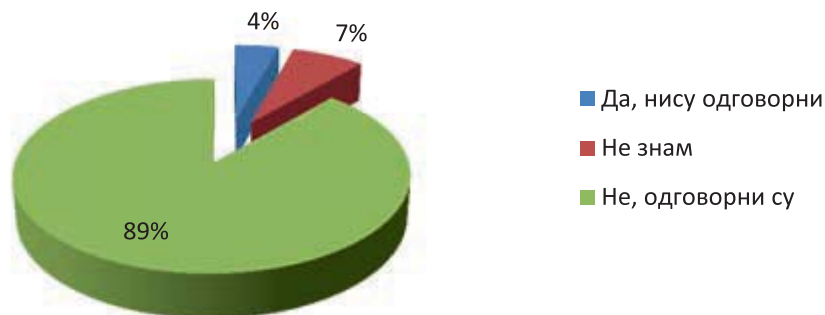
Резултати приказани у графикану број 10 могли би упућивати на чињеницу да новинари, иако познају декларативно одредбе Конвенције, не знају да је једно од основних права дјетета његово право на приватност. Процент од 59% одговора да дјеца немају ово право наводи на размишљање да би било добро да се у том смислу поштују одредбе Конвенције којим је прописан минимум права које је држава дужна да обезбиједи дјечи.

Новинари имају право открити идентитет родитеља дјетета жртве сексуалног насиља, јер су они пунољетни?

Графикон број 11

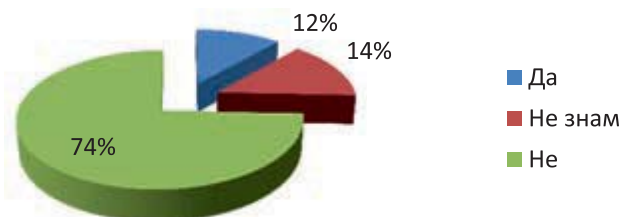
Новинари нису одговорни за евентуалне посљедице које појављивање дјетета у медијима може изазвати по дијете и његову породицу?

Графикон број 12

Из графикана 12 може се видјети да новинари прихватају своју одговорност за посљедице које појављивање дјетета у медијима може изазвати по њега и његову породицу. Као што је већ речено, и ови резултати показују и потврђују да су новинари свјесни своје улоге коју имају приликом извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља, али су им у том смислу потребне додатне едукације и тренинзи.

Уколико родитељи дају пристанак, новинар треба објавити име и презиме дјетета жртве сексуалног насиља?

Графикон број 13

Од новинара је такође затражено да наведу неке основне смјернице које користе и којих се придржавају када припремају вијести, односно када медијски извјештавају о дјечи. Неки од новинара сматрају да се могу објавити иницијали, док опет неки од њих сматрају да се не смију објавити иницијали дјетета. Једна од смјерница новинара јесте да се дјеца фотографишу, али са замагљењем, а само мали број новинара није упознат са било каквим смјерницама или специфичним начином извјештавања о дјечи и у вези са дјецом. У графикаону број 14, приказани су подаци:

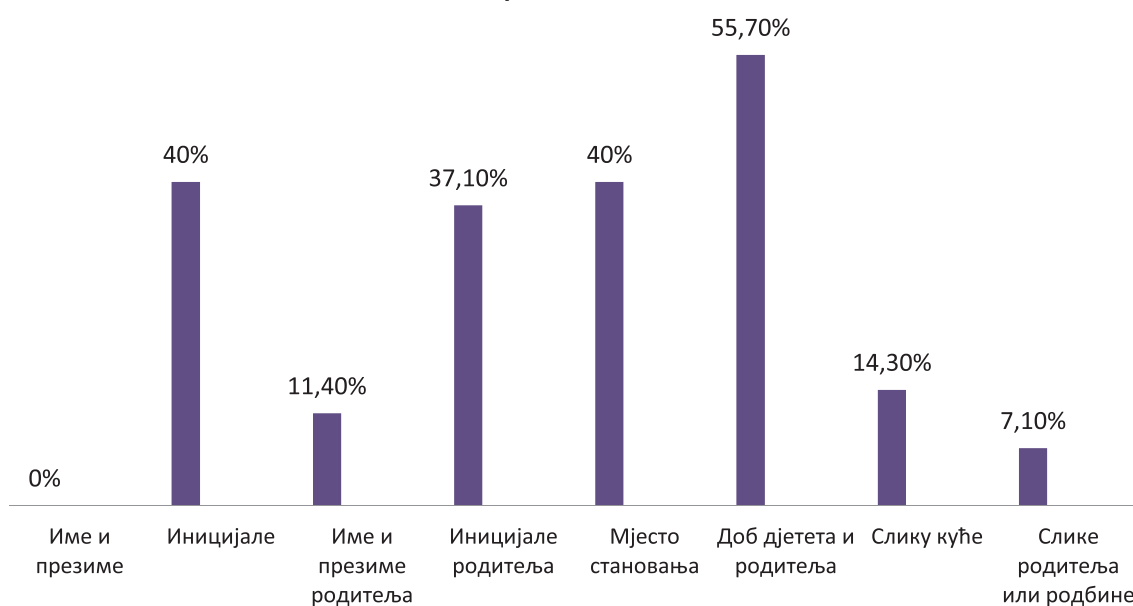
Основне ставке Конвенције о правима дјетета када је у питању медијско извјештавање о дјечи

Графикон број 14

Од новинара је затражено да се прецизно изјасне које информације су наводили приликом извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља, а добијени подаци приказани су у графикаону број 15.

Које информације сте наводили приликом извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља?

Графикон број 15

Као што се може видјети из графикана 15, нико од новинара који су извјештавали о случајевима дјеце жртава сексуалног насиља није наводио име и презиме дјетета. Међутим, видљиво је да је њих 40% наводило иницијале и мјесто становања, што често може, посебно у мањим срединама, указати на идентитет дјетета. Такође, уз информације као што су узраст дјетета и старост родитеља (55%), те иницијале родитеља (37%), повећава се могућност откривања идентитета. Мањи број новинара наводио је име и презиме родитеља (11%), слику куће (14%), те слике родитеља и родбине чиме су нарушили право на приватност дјеце.

На основу проведеног анкетања, може се закључити да је већина новинара свјесна важности правилног извјештавања о дјечи жртвама сексуалног насиља, могућим последицама услјед неадекватног извјештавања и трауматизујућим искуствима за дјецу која се појављују у медијима. Међутим, потребно је више едукације у овој области. Иако већина анкетираних наводи да су упознати са Конвенцијом УН о правима дјетета, у свом извјештавању наводили су информације које нарушавају приватност дјеце жртава сексуалног насиља, што може упућивати на неразумијевање садржаја чланова Конвенције, као и њихове улоге у практичној примјени Конвенције. Новинари су често изложени притиску да морају сензационалистички извјештавати о појединим случајевима, јер је управо сензационализам оно што повећава тираж и привлачи читаоце, што се може видјети према резултатима након праћења штампаних и онлајн медија (46% случајева да је вијест на насловној страни). Осим тога, недовољно познавање ове проблематике често представља узрок непримјереног извјештавања и самим тим и нарушавања приватности дјечи жртвама сексуалног насиља.

6.3. Активности, искуства и мишљења невладиних организација које се баве заштитом права дјетета у Босни и Херцеговини

Један од циљева цјелокупног истраживања био је да се утврди у којој су мјери невладине организације, као значајан фактор у заштити и промоцији права дјеце, активне и упознате са стањем у области кршења права дјеце на приватност од самих медија. С тим у вези, а за постизање циља, коришћена је техника фокус група, те су одржане двије фокус групе са представницима невладиних организација у Бањалуци и Сарајеву.

Резултати дискусије кроз фокус групе указују на то да су представницима невладиних организација познате одредбе Конвенције, те између осталог и оне које се односе на права дјеце на приватност, заштиту од потенцијално штетних садржаја и права на информације и учествовање/партиципацију у медијима. Велики значај придају медијима и њиховом доприносу у промоцији права дјеце, као и дужности да шире информације од друштвеног и културног интереса за дијете.

"Како у свом раду првенствено радимо са дјецом, сви смо ми у самој обавези да Конвенцију добро проучимо и инкорпоришемо је у свој рад. На основу ње имамо разне политике које се наслањају на Конвенцију која је у том смислу кровни документ за све особе које раде са дјецом, а што се тиче права и поштовања права, ми сва та права знамо, али колико се она поштују од стране других, као и то што у свом раду наилазимо на неправилности, о томе се може причати сатима, данима..."

"Право на живот, школовање, недискриминација, најбољи интерес дјетета, право на партиципацију... су исто тако важне одредбе по којима је држава добила обавезе самим приступањем Конвенцији, да усклади законе, створи амбијент, финансијске и остале услове да се та права реализују и да извјештава Комитет о стању у земљи."

"Дијете има право на приступ информацијама – и да их прима и да их дијели са другима."

Са друге стране, учесници/це фокус група су јасно констатовали да медији итекако крше право дјете на приватност, а цијене да је кршење права резултат неупућености и незнања самих новинара о начину на који би требало извјештавати у оваквим случајевима. Неке од присутних организација раније су у свом раду указивале медијима на пропусте, али сматрају да се ништа битно није успјело ријешити, а као основни разлог за то наводе неадекватна законска рјешења. Постојећи механизми (Вијеће за штампу у БиХ, РАК) у великој мјери штите медије и новинаре, тако да се свако пријављивање завршава на допису како су примједбе неосноване.

"Ми имамо механизме... када су у питању штампани медији, постоји Кодекс за штампу који се бави регулацијом штампаних медија, у најбољем случају можете да напишете тужбу, жалбу Вијећу за штампу, које онда од тог медија може да тражи демант, извињење, или нешто слично, али друге могућности нема, нпр. да ви штампани медиј казните да плати казну или да забраните да излази. Саморегулација медија је општа ствар свуда у свијету, ми нисмо ту изузетак. За разлику, код електронских медија, за које је задужен РАК који може да их кажњава и да им одреди новчану казну али и да им узме дозволу за емитовање, фреквенцију..."

"Баш поводом једног познатог случаја, Вијеће за штампу издаје саопштење за медије подсјећајући поново на Кодекс за штампу који је врло прецизан у смислу кад и како се смије извјештавати о дјети и они имају специјалне смјернице за извјештавање о малолетним лицима, и они су поново подсјећали медије на етички кодекс, на смјернице и препоруке којих су дужни да се придржавају и докле они могу да иду, не постоји нека друга мјера коју они могу да предузму, али ја морам да напоменем, врло занимљиво, за тај случај се јавило веома много што НВО-а, појединаца и појединки који су реаговали на те текстове у новинама, што с једне стране може да говори о освјешћивању јавности да сада реагују на такве појаве, мени је то било интересантно чути од њих да су добили врло велики број притужби у вези са писањем штампаних медија о том познатом случају."

Пропусти у извјештавањима итекако постоје, а о томе како, гдје и на који начин се ови пропусти манифестују довољно је само погледати неки од наслова који се појављују у медијима, зависно од тога о којој је врсти медија ријеч, како сматрају учесници/це фокус група. Највећи проблем медија је садржан у чињеници да већина медија тежи сензационализму, па се у том смислу и дешавају овакви пропусти. Одговорност за ове пропусте је на уреднику много више него на новинарима. Новинари електронских медија (мислећи на ТВ новинаре), знају да направе кардиналне пропусте извјештавајући о овој проблематици, тако што настојећи да не открију идентитет дјетета, посредно га ипак открију нпр. не објаве име и презиме дјетета, али сниме кућу у којој дијете живи или објављују иницијале и узраст, додају и мјесто у којем дијете живи и слично.

Неке од невладиних организација дале су потврдне одговоре на питање да ли су радили одређена истраживања или пројекте којима су представницима медија указивали на проблематику заштите идентитета злостављане дјете у медијима, да су рађени пројекти са циљем подизања свијести како самих новинара, тако и грађана. Међутим, већина пројеката рађена је само у појединим дијеловима државе и без континуитета, што, дугорочно посматрано, није дало одговарајуће резултате.

Хелсиншки парламент грађана Бањалука је у мају 2010. године издао Приручник за извјештавање о маргинализованим групама.² Намјена приручника је да будуће, али и садашње новинаре и новинарке, као и друге заинтересоване, упозна са појмовима дискриминације и маргинализације и да им смјернице за професионално извјештавање о различитим маргинализованим групама у друштву, којима су новинари често једини савезници. У маргинализоване групе се, између осталих, убрајају и дјеца и млади. Под маргинализованим групама подразумијевамо групе које су на периферији, неутицајне и које су ускраћене за приступ социјалним, економским, политичким и културним правима која су доступна другима.

Приручником је указано на бројне примјере из новинарске праксе да би се указало на неке уобичајене и мање уобичајене "грешке" које се јављају у извјештавању о маргинализованим групама, а које групе о којима се извјештава додатно дискриминују и стигматизују. Закључак је да када се пишу овакви текстови, новинар мора да буде пажљив у одабиру података, чињеница и детаља које ће објавити, имати на уму интересе и заштиту жртве, имати емпатију према жртви, заштитити идентитет жртве, да је не би изложили насиљу или јавном понижењу, знати да се малољетно дијете увијек третира као жртва, знати да је жртва жртва, без обзира на нацију или расу. Када се пишу овакви текстови, новинар не смије открити идентитет жртве, поготово ако је малољетна (дијете), посредно открити идентитет жртве (навођењем имена њених рођака, мјеста боравка, школе коју похађа и сл.), поготово ако је жртва малољетна (дијете), наводити етничку или расну припадност жртве, ако она није битна за суштину приче, називати жртву погрдним именима, наводити детаље који нарушавају углед жртве или који је могу изложити насиљу, објавити личне податке о жртви, објавити фотографију и писати на начин који жртву проглашава кривцем.

Представници невладиних организација сматрају да пројекти који се баве едукацијом новинара и даље постоје и реализују се, али у пракси се ипак не види већи напредак. Неки од пројеката успјешно су започети, али су због недостатка донаторских средстава прекинути. Велики недостатак домаћег новинарства лежи у неспецијализованим новинарима, непрофесионалном односу према проблематици, те немогућности медијских кућа да обуче новинаре за одређене специфичне области о којима ће писати и извјештавати. Као последицу тога, сматрају да у БиХ имамо ситуацију да и сами новинари сваштаре - они који су завршили обуке углавном више не извјештавају о областима за коју су обучени и слично.

«... Урађен је заједнички пројекат Медиа плана и Новосадске новинарске школе из 2011. године, који је резултирао издавањем брошуре са препорукама за бољу праксу у борби против сексуалног злостављања и искоришћавања дјеце....»

«...у склопу пројекта НВО мреже "Снажнији глас за дјецу" коју тренутно координише организација "Наша дјеца" у току је израда извјештаја за опционе протоколе уз Конвенцију о правима дјетета, у коме се посебно обрађује тема која је предмет ове фокус групе, те би је радо након што добију сагласност осталих чланица прослједила канцеларији Омбудсмана. Документ је још у драфт верзији и није публикован....»

"Ово је већ трећа година заредом како организујемо радионице са студентима новинарства у Бањалуци, Сарајеву, Тузли и Мостару на ову тему у организованим групама, и оно што се примијети, а то смо сазнали од њихових професора, да све већи број студената у својим дипломским радовима пише о маргинализованим групама, што свакако представља позитиван feedback. То је једна од ствари које радимо поред овог константног рада са медијима који подразумијева организовање доручака сваког мјесеца у Бањалуци и Сарајеву, гдје су са једне стране медији а са друге стране су представници различитих

¹ Ауторице Драгана Дардић и Милкица Милојевић

маргинализованих група гдје они добију својих, условно речено, пола сата, своје вријеме да проблем изнесу из свог угла, да укажу новинарима на терминологију коју би они вољели да читају...

Сви учесници једногласни су у ставу да је цјелокупна одговорност на страни самих медијских кућа, мислећи не само на новинаре, него првенствено на главне уреднике. Новинари мало или никако не познају правне прописе који уређују ову област, што, прије свега, подразумијева познавање Кодекса за штампу и Конвенције. Са друге стране, не постоје регулаторне агенције које ће контролисати све медије. РАК је једина агенција која је задужена за контролу електронских медија и која има ингеренције да санкционише, али поставља се велико питање контроле онлајн медија, штампаних медија, друштвених мрежа и слично. Као велики проблем истичу то што је, за разлику од РАК-а, Вијеће за штампу невладина организација. Елементарно непознавање прописа из ове области понекад може довести до тога да новинар, чак и из најбоље намјере, направи катастрофалну грешку која неће бити санкционисана. Указали су да је неопходно успоставити органе и институције, односно стандарде и јединствено законско уређење, да би се контролисали сви медији на простору БиХ. Указују и на чињеницу да се и сами новинари често, након што се пропуст деси у објављивању, позивају на примарни извор информација. Наиме, уколико су до сазнања о одређеној појави дошли директно из полиције или тужилаштва, вијест ће у идентичној форми пренијети и објавити не сматрајући да је било каква друга одговорност на њима самима. Такође, проблем је идентичан и у онлајн медијима. Када неки од портала објави податке о злостављаној дјечи које није смио објавити, оправдање за такав поступак налази у чињеници да је исту вијест на свом порталу објавио неки други медиј од кога су они само преузели вијест и тиме су себе ослободили одговорности. Како сматрају, професионални кодекс само је мртво слово на папиру, те је неопходно радити на подизању свијести самих новинара.

У том смислу неопходне су одређене брошуре које би се постављале и објављивале на одговарајућим веб страницама. У едукацију би по њиховом мишљењу требало укључити све актере: полицајце, тужиоце, социјалне раднике/це, школе и наставничко особље, грађане, новинаре, са посебним акцентом на уреднике медијских кућа. Такође, наводи се неопходност увођења најмање једног семестра на одсјеку за журналистику и све одсјеке чији студенти ће се у својој будућој пракси сусрети кроз професионални рад са дјецом и маргинализованим групама.

"Студенти новинарства, то је сигурно најбоља превентивна мјера, да у оквиру свог студија имају један семестар или у оквиру неког предмета или више, није битно гдје, како, али углавном да буду они образовани уопште о правима дјетета и да то буде уграђено у наставни план и програм. И не само новинаре, сви будући професионалци који ће радити са дјецом морали би бити упознати са свим тим елементима на њиховој заштити."

"Ја сам хтјела да кажем ми сад овдје разговарамо на тему медија, међутим нису медији једини кривци – недавно је, прије једно пар мјесеци такође био један деликатан случај недалеко од Бањалуке, дјевојчице жртве сексуалног злостављања који је процурио у медије. Није новинар отишао тамо у Челинац и на лицу мјеста сазнао њено име и презиме, него је од некога добио ту информацију из институција. Само двије институције су знале, полиција и Центар за социјални рад. Неко из тих институција је дао све податке итд. Има овдје такође један дио који је рађен – ово су генерално препоруке, смјернице за медије када извјештавају о родно заснованом насиљу, свим облицима родно заснованог насиља, и има један дио који је дјевојка, она је из тужилаштва, она је портпаролка Окружног тужилаштва и имала је проблем... Она се с тим проблемом сусреће када је назову новинари – дај ми неке детаље, не мораш име, сад више ни не питају за име јер знају да га неће добити, и она рецимо не да а оно

послије изађе... неко ту информацију, мислим, нису медији свемогући и свезнајући – неко њима то да; име презиме и остало."

Све од споменутих организација изражавају спремност да новинарима у циљу што боље едукације из ове области максимално изађу у сусрет. Институцију омбудсмена сматрају као једину институцију која у том смислу, за разлику од невладиног сектора, има довољно капацитета да радом у овој области направи одређене помаке, с обзиром на то да је ипак ријеч о државном механизму.

6.4. Анкетирања стручњака који се баве заштитом права дјетета (психолога/психологиња и социјалних радника/ца)

За потребе ове анализе обављени су разговори са социјалним радницима/цама, у форми полуструктуралног интервјуа и то са три (3) психолога и једном (1) социјалном радницом. Неспорно је да су искуства ових лица од великог значаја за овај извјештај и за препоруке Омбудсмена за унапређење у области медијског извјештавања о дјечи.

У свом раду свакодневно се сусрећу са проблемима узрокованим начином на који медији извјештавају о дјечи уопште, али и дјечи жртвама сексуалног насиља. Сви су истакнули да медији начином извјештавања о дјечи и у вези са дјецом нарушавају њихово право на приватност.

Медији кроз своја извјештавања откривају садржаје на основу којих се на директан или индиректан начин открива идентитет дјетета. Основни проблем испитаници виде у сензационализму коме сами медији теже. Осим тога, присутна је и злоупотреба, у смислу да им се исти обраћају тражећи одређене податке, и након што им се изађе у сусрет, они то прилагоде својим потребама – настају сензационалистички наслови са нетачним подацима и слично. Такође, може се стећи утисак да понекад медији и у жељи да укажу на неки догађај и желећи да изазову осуду за починиоце оваквих дјела код саме јавности, самој жртви нанесу више штете него користи.

Посљедице погрешног извјештавања медија, као што је откривање идентитета дјетета и слично, итекако су озбиљне. Индивидуалне разлике, зависно од узраста дјече, итекако постоје и без сумње се одражавају на даљњи психофизички развој дјетета, а манифестују се од осјећаја кривице, депресије, разних психосоматских поремећаја, па чак и до покушаја самоубиства. Како наводе, посљедице су присутне у случајевима како секундарне тако и терцијарне виктимизације. Наиме, секундарна виктимизација наноси се жртви у току процесуирања починиоца, односно током вођења кривичног поступка против злостављача, а терцијарна виктимизација наступа послије окончања поступка и повратка жртве у средину у којој живи.

Како унаприједити и омогућити заштиту дјече кроз медије, испитаници су мишљења да би новинаре требало додатно едуковати, а едукација би морала подразумијевати једну мултисекторску сарадњу која би обухватала едукацију како самих уредника и новинара, али и лица која су запослена у институцијама/установама задужених за односе са јавношћу. Како сматрају, евидентно је да се дешава да некада тзв. примарни извор информација, који долази директно из самих органа и институција направи пропуст, а медији информацију само прослиједи даље, на тај начин скидајући било какав вид одговорности са себе.

Поред едукације, препоруке надлежнима биле би усмјерене у смислу поштравања санкција како за саме уреднике, тако и за новинаре, јер је ова област у БиХ ипак недовољно уређена. То отвара простор за одређене видове манипулације у смислу да у случајевима када не добију

довољно информација које желе и на начин на који желе, сами новинари позивајући се на "неименоване изворе", конструишу одређене догађаје по свом нахођењу. Посебан проблем представљају онлајн медији, гдје испод објављеног чланка постоји могућност за остављање коментара. Осим тога, требало би обезбиједити и успоставити одређени баланс у смислу да сами новинари максимално штитећи идентитет дјетета жртве у својим писањима што више изазову осуду оваквих случајева, да би се указало на појачану друштвену опасност лица која чине овакве преступе.

Заштита дјете, односно малолјетника требало би да буде приоритет у раду свима, уз руковођење принципима најбољег интереса дјетета из Конвенције УН о правима дјетета.

Како је један од испитаника посебно истакнуо, новинари треба да се у сваком конкретном случају обратe надлежним органима старатељства и, уколико добију информацију, да је "вјерно" пренесу. Испитаници су навели неколико примјера из своје праксе како су се дјеча након непримјереног медијског извјештавања осјећала угроженије и несигурније, него након самог чина насиља. Испитаници посебно наглашавају осјетљивост дјете која су била жртве сексуалног насиља/злостављања, тако да су изнијели примјере покушаја самоубиства дјете жртава након што би јавност била упозната са њиховим случајем.

Омбудсмени сматрају да унапређење стања у области заштите права дјете на приватност, уколико су их нарушили медији, уопште не подразумејева било каква додатна финансијска средства државе. Наиме, органи и механизми заштите постоје, као и задовољавајући правни/нормативни оквир, али је потребно радити на његовом унапређењу, те обезбиједити примјену законских прописа и обављање новинарске професије у складу са правилима струке, а при томе у случајевима извјештавања о дјечи или у вези са дјецом, нити у једном, не заборавити посљедице истог извјештавања и објављивања по живот и развој дјетета.

6.5. Радни/консултативни састанак са представницима РАК-а, Вијећа за штампу у БиХ и професорима/професорицама журналистике/новинарства

Представници РАК-а сматрају да је значајна чињеница то што је област електронских медија регулисана Законом о комуникацијама, те подзаконским актима који произилазе из овог закона. У питању су два кодекса који се тичу комерцијалних комуникација, али и аудио и визуелних услуга, посебно што је телевизија најчешће слушан и гледан медиј. Споменути кодекси су у потпуности усклађени са европском директивом о пружању медијских и аудио-визуелних услуга. Исти сматрају да је проблем што РАК нема довољно техничких и људских ресурса да обавља мониторинг, односно РАК нема сазнања или увид када на некој радио или телевизијској станици у БиХ дође до повреде приватности дјете, већ се ради по притужбама/пријавама. Свјесни су тога да грађани нису упознати са овлашћењима и надлежностима РАК-а, односно не знају да постоји агенција или не знају чиме се бави.

Представници РАК-а сматрају да велики проблем постоји у регулисању онлајн медија. Наиме, за исте не постоји јединствен регистар. Одређени сајт уопште не мора бити регистрован на подручју БиХ да би објављивао или пак преносио вијести са простора БиХ. Начелно, вијести које се објављују онлајн, може свако да коментарише. Осим тога, постоји и велика могућност злоупотреба у смислу којима се хакери итекако служе, а односе се на коришћење туђих ИП адреса.

Из Вијећа за штампу сматрају да су онлајн медији ти који имају обавезу да заједно са полицијом, тузилаштвом и судовима раде на откривању идентитета лица која у својим коментарима шире говор мржње.

Професори су истакнули да је новинарство у БиХ слободна професија којом се може бавити свако, али да и међу новинарима постоје велике разлике и да се прави селекција, посебно између новинара у јавном и приватном сектору. Такође, није исто када се ради о новинару неког малог медија у неком малом мјесту у БиХ или је ријеч о новинару јавног сервиса у Сарајеву или Бањалуци. Сматрају да мора постојати спремност самих медија да се уради нешто по овом питању. Уколико одређени медиј тежи сензационализму, медиј ће радити и неће поштовати препоруку коју добије од надлежних или надлежних институција. Сасвим је очигледно да приватни медиј има своју циљну групу према којој и креира своју уређивачку политику. Требало би унаприједити сарадњу између институција.

Учесници радног састанка су се сложили да би саме медијске куће требало да врше сталну и додатну едукацију својих запослених, јер су мишљења да новинари праве одређене пропусте из незнања. Нпр. кријући идентитет дјетета (име и презиме), објављивањем одређених информација посредно откривају о коме се заправо ради. Такође, понеки од њих баве се појединачним случајевима, а не самим проблемима уопште. У жељи да се анимира јавност указујући на одређене пошасте у друштву уствари се чине одређени пропусти, а последице по дијете су тешке. Истакнут је и низ ситуација, када сами родитељи који имају егзистенцијалних или других проблема позивају медије, износе причу, притом се надајући да ће код гледалаца изазвати осуду надлежних органа, а код надлежних органа постићи рјешење својих проблема или одређени вид мале материјалне користи, што свакако представља краткорочно рјешење. При томе, не брину о правима своје дјеце, нпр. хоће ли дијете доживјети изругивање и исмијавање од својих вршњака у школи, због тога што је сиромашно и слично.

Мишљење учесника радног састанка је да би држава морала промијенити статус Вијећа за штампу у БиХ. Вијеће за штампу је невладина организација, а управо оно што је РАК за електронске медије, то би требало да буде Вијеће за штампу за све принтане и онлајн медије (државни механизам са могућношћу санкционисања штампаних и онлајн медија). Такође, у БиХ не постоји оквирни закон који би начелно регулисао информисање, тако нпр. Република Српска има закон о информисању, а у Федерацији БиХ такав закон постоји само у Тузланском кантону, а за Зеничко-добојски кантон учесници нису били сигурни да ли је донесен. Такође, неки од учесника су изнијели ставове да би требало да постоји контролни орган свих медија на нивоу БиХ, са напоменом да су раније постојали омбудсмени за медије, али да више не постоје.

Када је у питању само образовање будућих новинара, професори су јединствени у ставу да је ова област итекако покривена у смислу да сви факултети журналистике/новинарства са подручја БиХ у оквиру наставног плана и програма имају као обавезне предмете који изучавају како и под којима условима правилно извјештавати о одређеној проблематици.

"Студенти Свеучилишта у Мостару изучавају наставни предмет - људска права у оквиру којег се упознају са овом проблематиком, затим – медији и одгој."

"На Палама и у Бањалуци имамо наставни предмет – правна регулација медија, тако да је та област покривена формално, студенти добијају одређена сазнања из ове области, само је питање колико ће они од тога у свом раду да примјењују и да се тога придржавају."

"Много је већи проблем што не постоји конкретна правна регулатива која би уредила саму ову област. Напоменуо бих УНИЦЕФ-ове Смјернице за извјештавање о дјеци."

Представник Вијећа за штампу у БиХ истакнуо је низ проблема са којима се сусрећу у свакодневном раду и активностима. Наиме, Вијеће се финансира из пројеката које раде, имају

четири запослена лица и у статусу су НВО-а. По пријему жалбе и утврђивања повреде од медија се тражи објављивање деманта у року који им је остављен. Према ријечима представника Вијећа, сваке године повећава се број жалби и углавном се односе на говор мржње.

Забринутости Омбудсмена

Слобода медија је кључни услов за развој демократског друштва које штити и поштује основна људска права. Из Извјештаја у сјени за Босну и Херцеговину Вијећа за штампу БиХ³ произлази да је развој друштва са високим демократским стандардима обавеза свих земаља које су чланице Савјета Европе. Ради могућности анализе слободе медија, Парламентарна скупштина Савјета Европе је усвојила индикаторе на основу којих је могуће процијенити слободу медија у земљама чланицама.⁴ Према наводима Вијећа за штампу, власти у БиХ нису показале (од општинског до државног нивоа) никакав интерес за Индикаторе⁵, нити за процјену њихове примјене у земљи, нити за оцјену институционалне спремности за заштиту слободе изражавања и основних људских права новинара и медијских радника. Медијско тржиште у БиХ је фрагментисано и презасићено, јер, према Извјештају у сјени за БиХ, у Босни и Херцеговини излази 9 дневних новина, дјелује 6 новинских агенција, исто толико професионалних удружења новинара, постоји комплексан јавни сервис, када су у питању електронски медији итд.

Руководећи се претходно споменутим извјештајем, Омбудсмени изражавају забринутост, због оцјене Вијећа за штампу, да су услови за рад новинара врло тешки и неповољни, да су плате новинара нередовне и мале, да имају често недефинисани радни статус.

Један од индикатора за процјену медијских слобода у земљама чланицама Савјета Европе (Резолуција 1636/2008) јесте да медијске куће морају имати уређивачку независност од власника медија, нпр. кроз договор са власницима медија о кодексима понашања, ради постизања уређивачке независности, да би се обезбиједило да се власници медија не уплићу у дневни уређивачки рад нити им је дозвољено компромитовати непристрасно новинарство. Такође, јавни електронски медији морају у свом дневном управљању и уређивачком послу бити заштићени од политичког уплитања.

Евидентна је разлика у мишљењу и ставовима представника невладиних организација, који су учествовали и помогли изради извјештаја/анализе Омбудсмена, са једне стране, и представника академске заједнице који су директно укључени у образовни процес самих новинара. Наиме, представници невладиног сектора сматрају да је проблем у самом образовном систему, јер новинари нису довољно едуковани и осјетљиви у извјештавању о дјечи и у вези са дјецом. Представници академске заједнице сматрају да проблем не лежи у образовном систему, јер исти своје студенте кроз своје поједине предмете итекако упознавају са правилима новинарске етике. По њима, једини проблем у читавој причи јесте то што је новинарство у БиХ слободна професија којом може да се бави свако.

¹ Удружење новинара БиХ и Вијеће за штампу, уз подршку организације Civil Rights Defenders, 2010. године, прихватили су се израде првог Извјештаја у сјени, на основу дубинске и стручне анализе примјеном предложених Индикатора Савјета Европе

² По усвајању Индикатора за процјену медијских слобода, европски парламентарци су прихватили и посебан документ, под називом Препорука 1848, позивајући се на Резолуцију 1636/2008, којим су обавезали владе земаља чланица да саме процијене медијске слободе у својим земљама, на основу препоручених Индикатора (усвојени 2008),

³ Индикатори за процјену медијских слобода у земљама чланицама Савјета Европе

Омбудсмени сматрају да унапређење стања у области заштите права дјеце на приватност уколико су нарушена од стране медија, уопште не подразумијева било каква додатна финансијска средства државе. Наиме, органи и механизми заштите постоје, као и задовољавајући правни/нормативни оквир, али је потребно радити на његовом унапређењу, те обезбиједити примјену законских прописа и обављање новинарске професије у складу са правилима струке, а при томе у случајевима извјештавања о дјечи или у вези са дјецом, нити у једном, не заборавити посљедице истог извјештавања и објављивања по живот и развој дјетета.

VII ПРЕПОРУКЕ

7.1. Препоруке медијима

Анализирајући проблематику извјештаја, а која се односи на унапређење стања у области заштите права дјече на приватност када су она нарушена од стране медија у БиХ, дошло се до одређених закључака, те се у складу с тим омбудсмени надлежнима обраћају са одговарајућим препорукама како да се стање у овој области поправи.

Омбудсмени су итекако свјесни чињенице да су управо медији ти који учествују у стварању представе о одређеним појавама у друштву. Самим тим, њима се намеће и професионална и морална обавеза да своје извјештавање обављају на начин на који их обавезују како сами закони, тако и одговарајући струковни кодекси. Омбудсмени користе прилику да новинарима још једном укажу на неопходност избјегавања сензационализма приликом извјештавања о дјечи, првенствено уважавајући њихову рањивост и посљедице које из таквог начина извјештавања додатно могу настати по цијелокупан психофизички развој дјетета.

Такође, Омбудсмени позивају медијске куће да своје запослене стално и додатно едукују по специјализованим областима по којима извјештавају.

Омудсмени у име дјече желе самим медијима указати на неопходност поштовања права дјече на приватност и поштовање достојанства дјетета жртве било које врсте насиља. Обавеза свих нас је да дјецу штитимо од потенцијално штетних медијских садржаја и да их заштитимо од искоришћавања за потребе различитих врста оглашавања, те да медијски простор испунимо позитивним садржајима за дјецу и о дјечи.

Приликом извјештавања о дјечи у случају негативне слике – БАВИТИ СЕ ПОЈАВОМ А НЕ ПОЈЕДИНАЧНИМ СЛУЧАЈЕМ, ТЕ ДИЈЕТЕ УВИЈЕК ТРЕТИРАТИ КАО ЖРТВУ.

Приликом извјештавања о сексуално злостављаној дјечи – НИКАДА НЕ НАВОДИТИ ДЕТАЉАН ОПИС ЗЛОСТАВЉАЊА (бити пажљив у одабиру података, чињеница и детаља који ће се објавити).

Приликом извјештавања о малољетним починиоцима кривичних дјела и прекршаја – ЗАШТИТИТИ ПРИВАТНОСТ ДЈЕТЕТА ТОКОМ ЦИЈЕЛОГ ПОСТУПКА.

У сваком конкретном случају, који се односи на извјештавање о дјечи, нарочито о дјечи жртвама сексуалног злостављања – НЕ ОБЈАВЉИВАТИ ДЕМАНТЕ ДА БИ СЕ ИЗБЈЕГЛА ДОДАТНА ТРАУМАТИЗАЦИЈА ДЈЕТЕТА.

7.2. Препорука Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине и Савјету министара Босне и Херцеговине

Да у оквиру својих надлежности и овлашћења испитају и размотре могућност доношења и усвајања оквирног закона о медијима да би се законски регулисала област штампаних и онлајн медија у Босни и Херцеговини.

Да се с обзиром на неопходност испита и размотри могућност да Вијеће за штампу у БиХ из невладине организације прерасте у државни механизам контроле штампаних и онлајн медија, као што је то Регулаторна агенција за комуникације БиХ у области електронских медија.

АНЕКС

Конвенција УН о правима дјетета⁶

Члан 13.

1. Дијете ће имати слободу изражавања, и то право укључује слободу да тражи, прима и даје информације и идеје свих врста, без обзира на границе, било усмено или писмено, у штампи, у облику умјетности или преко било којег другог медија по дјечјем избору.

2. Изражавање овог права може бити подложно извјесним ограничењима, али она морају бити само предвиђена законом и неопходна:

(а) За поштовање права или угледа других, или

(б) За заштиту националне безбједности или јавног реда (*ordre public*), или јавног здравља или морала.

Члан 16.

Ниједно дијете неће бити подвргнуто произвољном или незаконитом уплитању у његов приватни живот, породицу, дом или дописивање, нити незаконитим нападима на његову част и углед.

Члан 17.

Државе-потписнице признају значајну функцију масовних медија и јамчиће дјетету приступ информацијама и материјалима из различитих домаћих и међународних извора, нарочито оних који имају за циљ унапређење дјететове друштвене, духовне и моралне добробити и физичког и менталног здравља. У том циљу државе-потписнице ће:

(а) Подржавати масовне медије у ширењу информација и материјала који доносе дјетету друштвену и културну корист и у духу члана 29.

(б) Подржавати међународну сарадњу у производњи, размјени и ширењу таквих информација и материјала из различитих културних, националних и међународних извора;

(ц) Подржавати производњу и дистрибуцију дјечјих књига;

(д) Подржавати масовне медије да посвете посебну пажњу лингвистичким потребама дјетета које припада мањинској групи или које је аутохтоно;

(е) Подржавати развој одговарајућих смјерница за заштиту дјетета од информација или материјала који штетно дјелују на његову добробит, имајући на уму одредбе чланова 13. и 18.

Члан 40. став 2б VII

1. Државе-потписнице признају право сваког дјетета које је наводно прекршило, или је оптужено за кршење кривичног закона, да се према њему поступа на начин у складу са унапређењем дјететовог осјећања достојанства и вриједности, који оснажује дјечје

⁶ Усвојена на Генералној скупштини УН, 20. новембра 1989.

поштовање према људским правима и основним слободама других, и који узима у обзир дјечју старост и пожељност дјечје реинтеграције, као и дјечје преузимање конструктивне улоге у друштву.

2. У томе циљу, и имајући на уму поштовање релевантних одредби међународних инструмената, државе-потписнице ће посебно обезбиједити да:

(а) Ниједно дијете неће бити осумњичено, оптужено или оцијењено као прекршилац кривичног закона због чинова или пропуста који нису били забрањени националним или међународним законом у вријеме кад су били почињени;

(б) Свако дијете које је осумњичено или оптужено да је прекршило кривични закон имаће у најмању руку слједеће гаранције:

...

(VII) Да ће његов приватни живот бити поштован у свим дијеловима поступка.

Устав Федерације БиХ⁷

III ПОДЈЕЛА НАДЛЕЖНОСТИ ИЗМЕЂУ ФЕДЕРАЛНЕ И КАНТОНАЛНЕ ВЛАСТИ

Члан 1.

У искључивој надлежности Федерације су:

а) вођење вањских послова;

б) организовање и вођење одбране Федерације и заштита њених граница, укључујући установљене заједничке команде армијских снага Федерације, надзор над војном производњом и закључивање војних споразума;

ц) држављанство;

д) утврђивање економске политике, укључујући планирање и обнову и политику коришћења земљишта на федералном нивоу;

е) уређивање трговине, укључујући царине, међународну трговину и финансије, трговину унутар Федерације, права индустријског власништва, стандардизацију производа, папире од вриједности и комуникације;

ф) уређивање финансија и финансијских институција, укључујући успостављање и контролу монете Федерације, утврђивање монетарне и фискалне политике, и оснивање централне банке;

г) сузбијање међународног и међукантоналног криминала, посебно тероризма, неовлашћене трговине дрогом и организованог криминала као и сарадња са Интерполом;

х) додјела електронских фреквенција за радио, телевизију и за остале потребе;

и) утврђивање енергетске политике, укључујући расподјелу између кантона и обезбјеђење и одржавање потребне инфраструктуре; и

ј) финансирање дјелатности федералних власти и установа и институција које федералне власти оснивају опорезивањем, задуживањем или на друге начине.

⁷ Усвојен на сједници Уставотворне скупштине 30. 03. 1994. године

Члан 3.

(1) У складу са потребама, надлежности из члана III 2. могу да буду остварене заједнички или одвојено, или од кантона координисано од федералне власти.

(2) У погледу ових надлежности кантони и федерална власт договарају се на трајној основи.

(3) У вршењу ових надлежности, када се ради о законима и другим прописима који су обавезујући на подручју цијеле Федерације, у складу са овим уставом и одлукама Парламента Федерације, федерална власт ће поступити узимајући у обзир кантоналне надлежности, различите ситуације у појединим кантонима и потребу за флексибилношћу у провођењу. Федерална власт има право да утврђује политику и доноси законе који се тичу сваке од ових надлежности.

(4) У вршењу ових надлежности, у складу са овим уставом и својим кантоналним уставом, кантони ће се обраћати међукантоналном савјету за координацију рјешавања међукантоналних питања и за досљедно рјешавање питања која се тичу интереса ван њихових кантоналних граница, те ће проводити одлуке, учествовати у одлучивању, и, кад је потребно, предлагати одлуке у законодавним тијелима. Кантони имају право да утврђују политику и проводе законе који се тичу сваке од ових надлежности.

Члан 4.

Кантони имају све надлежности које нису изричито повјерене федералној власти. Посебно су надлежни за:

- а) успостављање и надзирање полицијских снага које ће имати јединствене федералне униформе са кантоналним ознакама,
- б) утврђивање образовне политике, укључујући доношење прописа о образовању и осигурање образовања;
- ц) утврђивање и провођење културне политике;
- д) утврђивање стамбене политике, укључујући доношење прописа који се тичу уређивања и изградње стамбених објеката;
- е) утврђивање политике која се тиче регулисања и обезбјеђења јавних служби;
- ф) доношење прописа о коришћењу локалног земљишта, укључујући зонирање;
- г) доношење прописа о унапређењу локалног пословања и добротворних активности;
- х) доношење прописа о локалним постројењима за производњу енергије и обезбјеђење њихове доступности;
- и) утврђивање политике у вези са обезбјеђењем радија и телевизије, укључујући доношење прописа о обезбјеђењу њиховог рада и изградњи;
- ј) провођење социјалне политике и успостављање служби социјалне заштите;
- к) стварање и примјену политике кантоналног туризма, развој туристичких ресурса;
- л) финансирање дјелатности кантоналне власти или њених агенција опорезивањем, задуживањем или другим средствима.

Закон о комуникацијама Босне и Херцеговине⁸

Члан 1.

1. Овим законом се регулише област комуникација у Босни и Херцеговини и успостављање и рад Регулаторне агенције за комуникације Босне и Херцеговине у складу са Уставом Босне и Херцеговине, који предвиђа успостављање и функционисање заједничких и међународних комуникационих средстава.

2. Комуникације укључују телекомуникације, радио, емитовање (укључујући кабловску телевизију) и услуге и средства која су с тим у вези.

3. Овај закон се не односи на телекомуникациону опрему инсталисану и у употреби искључиво за потребе јавне безбједности и одбране и Регулаторне агенције за комуникације. Међутим, фреквенције које таква опрема користи договарају се са Регулаторном агенцијом за комуникације.

Члан 3.

1. У сврху провођења уставних одредаба у области комуникација, Савјет министара је мјеродаван за креирање политике, а Агенција је мјеродавна за регулисање области комуникација.

2. Савјет министара надлежан је за:

а) израду и усвајање политике у складу са постојећим законима; и

б) одређивање заступања Босне и Херцеговине на међународним форумима у области комуникација.

3. Агенција је надлежна за:

а) регулисање емитерских и јавних телекомуникационих мрежа и услуга, укључујући издавање дозвола, утврђивање цијена, међуповезивање и дефинисање основних услова за обезбјеђење заједничких и међународних комуникационих средстава; и

б) планирање, координисање, намјену и додјелу радиофреквенцијског спектра,

4. Савјет министара и Агенција, у складу са појединачним надлежностима, дефинисаним овим законом, предузимају све разумне мјере за остварење сљедећих циљева:

а) промовисање правичне конкуренције у сврху остваривања максималне добити за кориснике у смислу избора, цијене и квалитета;

б) да не постоји угрожавање или ограничење конкуренције у сектору комуникација у складу са секторским политикама Савјета министара;

ц) подстицање ефикасног инвестирања у инфраструктуру и промовисање иновација;

д) заштита ауторских права и других права на интелектуалну својину, као и личних података и приватности

е) обезбјеђење ефикасног коришћења и ефикасног управљања ресурсима радиофреквенција и бројева у складу са прописима из области радиокомуникација и другим препорукама Међународне уније за телекомуникације, и другим међународним споразумима чији је потписник Босна и Херцеговина

Члан 4.

1. Регулаторна начела емитовања обухваћају:

а) заштиту слободе изражавања и разноликости мишљења поштујући општеприхваћене норме понашања, недискриминације, правичности, тачности и непристраности;

б) развој професионалних и одрживих комерцијалних и јавних емитера у намјери да се успостави одговарајућа равнотежа између њих;

⁸ Службени лист БИХ, број 31/03, 75/06 и 32/10

- ц) одвојеност емитера од политичке контроле и манипулације, у сврху јачања демократских принципа и успостављања тржишне економије;
- д) дозволе се додјељују на основу процедура којим се обезбјеђују одговарајуће професионалне норме програмских садржаја, техничког рада и финансирање;
- е) оглашавање путем емитера уређује се у складу са најбољом европском праксом.

2. Регулаторна начела телекомуникација обухватају:

- а) приступ јавним телекомуникационим услугама за све кориснике, на транспарентној, објективној и недискриминационој основи, које оператер телекомуникација може обезбиједити уз разумну добит;
- б) сваки корисник телекомуникационих услуга путем те услуге има неограничен приступ сваком другом таквом кориснику;
- ц) заштићени су интереси свих корисника телекомуникационих услуга, у смислу доступности тих услуга, њиховог квалитета и цијена;
- д) ниво квалитета у пружању телекомуникационих услуга и телекомуникационе опреме ће, што је прије могуће, бити компатибилан са општеприхваћеним нормама у Европској унији;
- е) цијене телекомуникационих услуга су транспарентне и недискриминационе;
- ф) под условом да испуњавају своје обавезе у пружању телекомуникационих услуга, оператерима телекомуникација дозвољено је дјеловање на нормалним, комерцијалним линијама;
- г) у складу са секторским политикама Савјета министара, подстиче се отворен приступ пружању телекомуникационих услуга.

Функционисање и одржавање телекомуникационих услуга

Члан 8. став 4.

4. Агенција може донијети правило којим утврђује услове, стандарде квалитета, рокове и процедуре за пружање телекомуникационих услуга.

IX Регулаторна агенција за комуникације

Члан 36. став 1.

1. Агенција је функционално независна и непрофитна институција са статусом правног лица према законима Босне и Херцеговине. Агенција обавља своје дужности у складу са циљевима и регулаторним принципима, који су наведени у чл. 3. и 4. овог закона, као и у складу са секторским политикама Савјета министара. У обављању својих дужности, Агенција дјелује у складу са принципима објективности, транспарентности и недискриминације. Чланови тијела Агенције, њени званичници и особље дјелују у интересу Босне и Херцеговине и њених грађана у цјелини.

Дужности Агенције

Члан 37. став 1. тачка а

1) У складу са одредбама овог закона, дужности Агенције су:

- а) проглашавање правила у области емитовања и телекомуникација и обезбјеђење њиховог поштовања...

Члан 45.

Без обзира на надлежност редовних судова, корисници или заинтересоване стране могу Агенцији достављати притужбе, нарочито оне које се односе на квалитет услуга, а које нису на

задовољавајући начин ријешене са оператером телекомуникација. Агенција настоји да ријешити притужбе у разумном року. Све заинтересоване стране сарађују у овом поступку, те подносе Агенцији све податке и документацију неопходну за процјену ситуације. Агенција може прецизирати врсте притужби које ће рјешавати и метод који ће користити.

Члан 46.

1. У циљу обезбјеђења поштовања кодекса рада и правила, Агенција има извршна овлашћења у складу са европском регулаторном праксом.
2. У случају да нека телекомуникациона или емитерска мрежа ради без дозволе или пружа услуге без дозволе, Агенција је овлашћена да предузме све потребне кораке у циљу обуставе таквог рада.
3. Агенција је овлашћена да примјењује извршне мјере сразмјерно прекршајима како слиједи:
 - а) усмена или писмена упозорења;
 - б) инспекцијски преглед средстава за које је издата дозвола;
 - ц) конкретан захтјев за предузимање одређене радње или обуставу, који се мора испоштовати у оквиру задатог рока;
 - д) износ одређене новчане казне не смије бити већи од 150.000 КМ у случају намјерне повреде или повреде из нехата појединих одредби закона или услова који се наводе у издатој дозволи или кодексима рада и правилима Агенције. Износ изречене новчане казне сразмјеран је тежини прекршаја и, тамо гдје је примјењиво, бруто финансијском приходу оствареном на основу прекршаја. У случају да се повреде понове, изречена новчана казна не смије бити већа од 300.000 КМ. Агенција израђује преглед повреда и одговарајућих казни, који усваја Савјет министара;
 - е) налог за обуставу емитовања или пружања јавних телекомуникационих услуга на период не дужи од три мјесеца;
 - ф) одузимање дозволе.
4. На захтјев Агенције, све институције за провођење закона у Босни и Херцеговини пружају помоћ у извршењу одлука Агенције.

Члан 47.

1. При одлучивању о жалбама против одлука генералног директора, Савјет Агенције ради према Закону о управном поступку Босне и Херцеговине и у цијелости преиспитује одлуке против којих је поднесена жалба.
2. Жалба против одлуке генералног директора не одлаже извршење.
3. Одлуке Савјета Агенције коначне су и обавезујуће у управном поступку. Судско преиспитивање одлуке може се покренути пред Судом Босне и Херцеговине.

Закон о јавном информисању РС⁹, пречишћени текст

Члан 1.

Јавно информисање је слободно.

Сва правна и физичка лица имају право да се баве јавним информисањем.

Члан 5.

Јавна гласила не подлијежу цензури.

Јавна гласила дужна су да истинито, објективно и благовремено обавјештавају јавност.

⁹ Службени гласник Републике Српске, број 97/10

Члан 27.

Јавно гласило је дужно да објави одговор на објављену информацију под чим се подразумијева сваки објављени садржај уколико се њиме допуњују чињенице и подаци у погледу истинитости и потпуности.

Одговор по обиму не смије бити дужи од објављене информације. Није дозвољено да се у истом броју листа, односно истој емисији објављује коментар одговора.

Члан 28.

Јавно гласило дужно је да објави исправку објављене неистините и увредљиве информације којом је повријеђено нечије право, углед и интерес.

Исправка се мора објавити без измјене и допуна и то на истој страни штампе, односно у истој радио и ТВ емисији у којима је била и објављена информација из става 1. овог члана, на коју се исправка односи и то у првом а најкасније у другом наредном броју штампе односно првој а најкасније у другој наредној емисији радио и телевизијског програма по пријему исправке.

Није дозвољено да се истовремено објављује коментар исправке на објављену информацију.

VI Одговорности у јавном информисању

Члан 31.

Оснивач је одговоран за програмску концепцију јавног гласила и за обезбјеђење услова да се она досљедно остварује.

Главни и одговорни уредник одговоран је за програмску оријентацију и уређивачку политику јавног гласила која не смије бити усмјерена на насилно рушење Уставом утврђеног поретка, нарушавање територијалне цјеловитости и независности Републике, кршење Уставом гарантованих права слобода човјека и грађанина, на изазивање и подстицање националне, расне и вјерске мржње и нетрпељивости.

Главни и одговорни уредник одговоран је за сваку информацију објављену у јавном гласилу осим ако је информација објављена на захтјев надлежног државног органа у смислу члана 26. овог закона.

Ако јавно гласило има више одговорних уредника, они одговарају за информације у дијелу јавног гласила које уређују.

За истинитост датих односно објављених информација одговорно је лице које даје информацију односно аутор.

Члан 32.

У обављању дјелатности новинари су дужни да се придржавају закона и новинарске етике (кодекс новинара).

Права и обавезе новинара у обављању послова јавног информисања уређују се оснивачким актом и статутом издавача.

Члан 34.

Уколико главни и одговорни уредник знатно измијени смисао текста који је новинар предао на објављивање наопходан је пристанак новинара да се такав текст објави под његовим именом.

Члан 35. став 2.

Ако јавно гласило објави неистиниту информацију којом се нарушава углед, или интерес правног или физичког лица на кога се информација односи или којом се вријеђа част или интегритет појединца, износе или преносе неистинити наводи о његовом животу, знању, способностима, или на други начин вријеђа његово достојанство, заинтересовано правно или физичко лице има право на тужбу надлежном суду за накнаду штете против оснивача, издавача, главног и одговорног уредника и аутора информације.

Закон о Јавном сервису Радио-телевизије ФБиХ¹⁰

Члан 38.

Програмски принципи

- (1) Програм РТВФБиХ служи интересу јавности и мора бити у складу са професионалним стандардима и прописима и правилима Регулаторне агенције. РТВФБиХ је дужна да обезбиједи разноврстан и избалансиран радијски и телевизијски програм, који испуњава високе етичке стандарде и стандарде квалитета, поштовање људског живота, достојанства и физичког интегритета личности и промовисање демократских слобода, друштвене правде и међународног разумијевања и мира.
- (2) РТВФБиХ припремаће, производи и емитовати: информативни програм, образовни програм, програме из културе, спортски, забавни, документарни, драмски програм, играни, дјечји програм и остале програме.
- (3) Програм РТВФБиХ укључује информације, културу, образовање, забаву и спорт.
- (4) Програм РТВФБиХ ће уважавати националне, регионалне, традицијске, вјерске, културне, језичке и друге карактеристике конститутивних народа и свих грађана Босне и Херцеговине. Програм РТВФБиХ такође ће афирмисати културне и друге потребе националних мањина у Босни и Херцеговини.
- (5) Програм РТВФБиХ уважаваће уставна права грађана, конститутивних народа и осталих и биће уређивани равноправно на сва три службена језика и оба писма.
- (6) У производњи властитог програма и програма у копродукцији РТВФБиХ ће обезбиједити равноправну заступљеност садржаја који одговарају традицији и баштини сва три народа и адекватну заступљеност осталих.
- (7) РТВФБиХ ће производити и уређивати програме у складу са највишим професионалним критеријумима, уз поштовање умјетничких и стваралачких слобода, независно од стајалишта државних органа, политичких странака и других интересних група.
- (8) РТВФБиХ има право, у складу са својим уређивачким смјерницама, да преноси сједнице или дијелове сједница Парламента Федерације, а обавезно дијелове сједница за које Колегиј неког од домова Парламента Федерације процијени да треба преносити. РТВФБиХ има обавезу да информише јавност о парламентарним активностима, путем парламентарних хроника, најкасније три до пет дана од дана одржавања сједнице Парламента Федерације, и у терминима који се уклапају у програмску шему РТВФБиХ. У ту сврху РТВФБиХ има слободан приступ сједницама Парламента Федерације.
- (9) РТВФБиХ дужна је да представи Парламенту Федерације и јавности своје годишње планове програма и извјештаје о реализацији тих планова. Свако лице има право предати РТВФБиХ приговоре и приједлоге који се односе на њен програм.
- (10) Једном годишње РТВФБиХ ће Парламенту Федерације доставити извјештај о својим активностима, укључујући и финансијски извјештај, заједно са извјештајем о ревизији финансијског пословања.

Члан 39.

Остваривање програмских принципа

- (1) У остваривању основних програмских принципа РТВФБиХ ће нарочито:
 - а) истинито, цјеловито, непристрасно и благовремено информисати јавност о политичким,

¹⁰ “Службене новине ФБиХ” 48/08

економским, образовним, научним, религијским, културним, спортским и другим догађајима у земљи и свијету;

б) обезбиједити отворену и слободну расправу о питањима од јавног интереса водећи рачуна о заступљености свих интереса и укуса;

ц) поштовати и подстицати плурализам политичких, религијских и других идеја;

д) сва политичка, економска, образовна, научна, религијска, културна и друга питања третирати непристрасно омогућавајући равноправно сучељавање различитих стајалишта са циљем јачања демократског духа, међусобног разумијевања и толеранције;

е) његовати и развијати све облике стваралаштва који доприносе развоју културе, умјетности и забаве;

ф) доприносити поштовању и промоцији основних људских права и слобода, демократских вриједности и институција, те унапређењу културе јавног дијалога;

г) поштовати приватност, достојанство, углед и част човјека и основна права других, а посебно дјете и омладине.

(2) РТВФБиХ дужна је да прилагоди праћење информативног, културног, образовног и забавног програма потребама лица оштећеног слуха и других лица са посебним потребама.

(3) РТВФБиХ ће поштовати програмски кодекс система јавног емитовања у Босни и Херцеговини, којим се уређују основни принципи уређивачке политике у складу са највишим професионалним критеријумима.

(4) Вијести морају бити непристрасне, независне и тачне. Прије објављивања, са разумном пажњом, зависно од околности, мора се провјерити садржај, поријекло и истинитост информативног материјала предвиђеног за вијести. Коментари морају бити на јасан начин одвојени од вијести.

Кодекс за штампу и онлајн медије БиХ¹¹

Циљ: постављање основа система самоуређивања у штампи **морално обавезујућег** за новинаре, уреднике, власнике и издаваче новина и периодичних издања

Опште одредбе:

1. штампани медији ће се придржавати стандарда људских права дефинисаних у међународним и босанскохерцеговачким актима о људским правима
2. штампани медији ће развијати свијест о равноправности полова и поштовању особености као интегралног дијела људских права

Равноправност полова и поштовање особености: избјегавање директних или индиректних коментара којима личности стављају у неравноправан положај или их дискриминишу по основу пола, рода, полног идентитета, родног изражавања или сексуалне оријентације

Заштита дјете и малољетника:

1. новинари су дужни **крајње обазриво поступати**, поштујући **добре обичаје и Конвенцију УН о правима дјетета** (руковођење принципа најбољег интереса дјетета)
2. дужни су **заштитити идентитет дјетета** у поступцима у којима је искључена јавност

¹¹ Усвојен од свих удружења новинара у БиХ на сједници одржаној 29. 04. 1999. године, фебруара 2005. године, августа 2006. године, децембра 2006. године, јуна 2011. године

3. новинари **не смију** интервјуисати ни фотографисати дјецу млађу од 15 година, са питањима која се односе на породицу дјетета, без присуства или без дозволе родитеља или старатеља

4. смију опрезно и са одговорношћу идентификовати дјецу млађу од 15 година, у случајевима када су жртве кривичних дијела

5. **не смију** ни под каквим околностима идентификовати дјецу млађу од 15 година која су умијешана у криминалне случајеве као свјedoци или оптужени.

Кодекс о аудио-визуелним медијским услугама и медијским услугама радија¹²

Члан 18.

(Садржаји пружалаца медијских услуга намијењени малољетницима)

- (1) Конзумација духана и духанских производа, алкохола и опојних дрога неће бити приказивани у садржајима првенствено намијењеним малољетницима, осим уколико се таквим садржајима не указује на њихову штетност.
- (2) Сви облици насиља или опасног понашања које би малољетници лако могли опонашати неће бити приказивани у садржајима првенствено намијењеним малољетницима, осим уколико се таквим садржајима не указује на њихову штетност.

Члан 19.

(Учешће малољетника у садржајима пружалаца медијских услуга)

- (1) Забрањена је свака злоупотреба малољетника у садржајима пружалаца медијских услуга.
- (2) Директно учешће малољетника у садржајима условљено је давањем претходне сагласности за то од стране родитеља, старатеља или других лица законски одговорних за малољетника.
- (3) Награде које се додјељују малољетницима морају одговарати њиховом узрасту.
- (4) Директно учешће малољетника у садржајима ни на који начин им неће проузроковати узнемиреност или страх, нити ће им нарушити физичку, психичку и емотивну добробит и достојанство, независно од тога да ли је сам малољетник, или његов родитељ или старатељ, дао сагласност.
- (5) Пружаоци медијских услуга неће од малољетника тражити мишљење везано за приватна породична питања, нити о темама које могу бити ван домена њиховог расуђивања.
- (6) Забрањено је кориштење малољетника у политичке сврхе.

Члан 20.

(Извјештавање о кривичним дјелима/поступцима у које су умијешани малољетници)

- (1) Не смију се објављивати име и други подаци који откривају идентитет малољетника умијешаних у кривичне поступке, у свим фазама поступка.
- (2) Не смију се објављивати информације о току кривичног поступка према малољетнику, о одлуци донесеној у том поступку, нити се смије вршити аудио или видео снимање тока тог поступка.
- (3) Правоснажна судска одлука у поступку против малољетника или млађег пунољетника може се објавити, али без навођења њихових личних података или података на основу којих се може утврдити њихов идентитет. Напријед наведено примијениће се и уколико се ради о кривичним дјелима учињеним на штету малољетника, као и у случајевима када су малољетници свјedoци.

¹² Службени лист БиХ, број 98/11

- (4) У случајевима у којима су примјетиве законске забране или ограничења откривања идентитета малолетника, пружаоци медијских услуга ће нарочито обратити пажњу да не објављују информације које би могле открити или упутити на траг који би могао довести до идентификације малолетника који би могли бити укључени као жртве, свједоци, осумњичени или на други начин умијешани у истрагу или судски поступак у вези са кривичним дјелом. Такође, посебна пажња ће се обратити при објављивању информација које би, у комбинацији са информацијама објављеним другдје, могле довести до откривања идентитета малолетника.
- (5) При објављивању информација у вези са кривичним дјелима/поступцима, пружаоци медијских услуга ће обратити посебну пажњу на рањиви положај малолетног лица које је укључено у случај као жртва или свједок. Ово се нарочито односи на објављивање имена, адресе становања, фотографије или видеозаписа дотичног лица, школе коју похађа или радног мјеста.
- (6) Посебна пажња ће се посветити заштити идентитета малолетника на било који начин умијешаних у сексуално насиље. У свим таквим случајевима, информације о идентитету се могу објављивати само по претходно прибављеном званичном одобрењу надлежног органа.
- (7) Идентитет малолетника правоснажно осуђеног за кривично дјело може се открити у садржајима искључиво уколико постоји оправдани интерес јавности.

Члан 21.

(Распоред и означавање садржаја у сврху заштите малолетника)

- (1) Пружаоци медијских услуга обавезни су да обезбиједу заштиту малолетника од потенцијално непримјерених и штетних садржаја.
- (2) Садржаји који би могли озбиљно нарушити физички, психички или морални развој малолетника неће бити приказивани. Ова забрана се не односи на услуге на захтјев, уколико постоји техничка заштита.
- (3) Садржаји за које је вјероватно да би могли угрозити физички, психички или морални развој малолетника, који се приказују без техничке заштите, а који садрже сцене грубог насиља, секса, вулгарне изразе и призоре или сцене злоупотребе алкохола и опојних дрога, морају бити означени графичком ознаком током цијелог трајања. Ова обавеза се не односи на информативне и програме о текућим догађајима, на које се примјењује члан 10. овог кодекса.
- (4) Пружаоци медијских услуга су одговорни за категоризацију садржаја.
- (5) Пружаоци медијских услуга, при категоризацији садржаја, требају обратити пажњу на могуће етичке и друге друштвене посљедице приказивања тих садржаја, при чему посебно требају узети у обзир сљедеће:
 - а) да ли су насиље, посљедице насиља или понашање које се може лако имитирати и које може бити штетно за здравље и безбједност људи позитивно вредновани, односно приказани као друштвено прихватљиви или сугерисани као начин рјешавања конфликта/проблема;
 - б) да ли су малолетници приказани као објекти/жртве насиља;
 - ц) степен реалистичности приказа сцена насиља, посљедица насиља или понашања које се може лако имитирати и које може бити штетно за здравље и безбједност људи;
 - д) учесталост, сликовитост и детаљан приказ сцена насиља, сексуалних активности, непримјереног језика, сугестивних облика понашања које се може лако имитирати и које може бити штетно за здравље и безбједност људи, те понашања увредљивог за људско достојанство;
 - е) учесталост и трајање крупних кадрова и/или детаљних вербалних, графичких и/или текстуалних описа бруталности и вулгарности;

- ф) пратеће естетске ефекте (музика, маске, шминка, итд.) који могу дјеловати узнемиравајуће или стварати страх код публике.
- (6) Под графичким ознакама из става (3) овог члана подразумијева се графичка ознака која ће јасно бити истакнута на екрану.
- (7) Графичке ознаке се односе на сљедеће категорије садржаја и примјењују се како слиједи:
- а) Категорија 12+: садржаји који нису намијењени малољетницима испод 12 година смију се приказивати између 20:00 – 06:00 часова, а укључују:
- садржаје у којима се повремено приказују сцене насиља и посљедице тог насиља, без приказивања детаљних сцена истог, а које имају јако уредничко/умјетничко оправдање;
 - садржаје у којима се приказује природна нагост без сексуалног контекста, те сцене сексуалне активности које су кратке и приказане на дискретан начин;
 - садржаје у којима су повремено заступљене благе псовке које су оправдане контекстом.
- б) Категорија 16+: садржаји који нису намијењени малољетницима испод 16 година смију се приказивати између 22:00 – 06:00 часова, а укључују:
- садржаје у којима се повремено приказују сцене умјереног насиља и посљедице тог насиља, укључујући и детаљно приказивање повреда, озбиљних рана и крви, посебно уколико је такво насиље представљено као прихватљиво и уколико се може лако имитирати;
 - садржаје у којима се приказују нагост и сексуалност, без експлицитног приказивања полних органа и полног акта, а који су оправдани контекстом и чија примарна намјена није подизање сексуалног узбуђења или стимулација публике;
 - умјерену употребу непримјереног језика са шалама и изразима чија је намјера провоцирање и узнемиравање, те умјерено коришћење вулгарних израза и псовки.
- ц) Категорија 18+: садржаји који нису намијењени малољетницима испод 18 година смију се приказивати између 24:00 – 06:00 часова, а укључују:
- приказе тешког насиља и тешких и застрашујућих посљедица насиља и експлицитан приказ сцена сексуалног насиља;
 - детаљне приказе сексуалних активности у садржајима чија примарна намјера није подизање сексуалног узбуђења или стимулација публике;
 - садржаје чија је примарна намјера подизање сексуалног узбуђења или стимулација публике, а који приказују нагост у заводљивим, провокативним сексуалним положајима без експлицитног приказивања полних органа током сексуалног односа;
 - садржаје у којима се често употребљавају најгрубље псовке и вулгарни изрази.
- (8) Садржаји који не спадају у категорије из става (7) овог члана могу се приказивати без временског ограничења и не подлијежу обавези постављања графичких ознака.
- (9) У аудио-визуелним и радијским програмима могу се приказивати садржаји из става (7) овог члана без временског ограничења уколико постоји техничка заштита.
- (10) Садржаји из става (7) овог члана се у услугама на захтјев могу приказивати без временског ограничења, уз обавезу постављања графичких ознака у каталогу понуђених садржаја. Изузетак су садржаји који спадају у категорију 18+, који могу

бити приказивани без временског ограничења само уколико постоји техничка заштита. У супротном, ови садржаји могу бити приказивани између 24:00 – 06:00 часова.

- (11) Најаве садржаја из става (7) овог члана не смију укључивати описе и сцене за које је вјероватно да би могли угрозити физички, психички или морални развој малољетника. Најаве ових садржаја обавезно морају садржавати графичку ознаку која одређује категорију у коју такав садржај спада.
- (12) Овај члан се односи и на садржаје пружаоца медијске услуге радија, с тим што се означавање садржаја у складу са наведеном категоризацијом врши помоћу одговарајућег звучног упозорења на почетку и након сваке паузе у таквом садржају.

Кодекс о комерцијалним комуникацијама¹³

Члан 6.

(Комерцијалне комуникације и малољетници)

- (1) Забрањене су комерцијалне комуникације које подстичу понашање које би могло да угрози здравље, психички и/или морални развој малољетника.
- (2) Комерцијалне комуникације намијењене малољетницима или које укључују малољетнике морају избјежавати све што би могло наудити њиховим интересима и имати обзира према њиховој посебној осјетљивости.
- (3) Комерцијалне комуникације намијењене малољетницима не смију:
 - а) садржавати неистините податке о производу или услузи, нарочито у погледу стварне величине, вриједности, природе, трајности, брзине, боје и других својстава;
 - б) уз податак о цијени, садржавати и вриједносни суд о цијени, а нарочито фразе као што су: „само“, „ситница“, „у бесцијење“, „повољно“ и сл.;
 - ц) препоручивати производ или услугу која им није намијењена;
 - д) препоручивати лијекове, медицинске третмане, помагала и средства, укључујући и медицинске установе, средства за мршављење, средства за паљење, запаљиве материје и друга опасна средства, преносити религијске поруке, те садржавати еротске садржаје;
 - е) садржавати приказ малољетника у опасној ситуацији, као што је пењање на необезбијеђене објекте, улазак у непознате просторије, разговор са непознатим људима, коришћење шибица, упаљача, бензина, лијекова и електричних уређаја у домаћинству и слично, осим ако се таквим комерцијалним комуникацијама не преноси упозорење на опасност по здравље и безбједност малољетника;
 - ф) садржавати приказ насиља, укључујући и сцене насиља између анимираних ликова, лутака и сл.;
 - г) садржавати поруке којима се сугерише да се коришћењем производа или услуга стичу појачане физичке, интелектуалне или друге друштвене способности;
 - х) садржавати поруке које директно потичу малољетнике на куповину или унајмљивање производа или услуга, искоришћавајући њихово неискуство или лаковјерност;
 - и) директно потицати малољетнике да наговоре своје родитеље или друга лица на куповину производа или услуга које се рекламирају;
 - ј) искоришћавати посебно повјерење које малољетници имају у родитеље, наставнике или друга лица;

¹³ Службени лист БиХ, број 98/11

- к) упућивати на друштвену дискриминацију због физичког изгледа или других естетских категорија или успјеха базираног на губитку тежине.
- (4) Ако се у комерцијалним комуникацијама приказује резултат цртања, израде, склапања и моделирања, способност за остварење овог резултата мора одговарати просјечној способности малолетника којима су комерцијалне комуникације намијењене. У таквим комерцијалним комуникацијама мора се навести узраст малолетника којем су намијењене.

Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку РС¹⁴

Заштита приватности

Члан 7.

Право на приватност малолетног учиниоца кривичног дјела поштују се у свим фазама поступка, тако да се у медијима неће објавити има и други подаци који откривају идентитет малолетника.

Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку Брчко Дистрикта¹⁵

Заштита приватности

Члан 7.

Право на приватност малолетног учиниоца кривичног дјела поштују се у свим фазама поступка, тако да се у медијима неће објавити има и други подаци који откривају идентитет малолетника.

¹⁴ Службени гласник Републике Српске, број 13/10

¹⁵ Службени гласник БД БиХ, број 44/11

